

Swedwatch rapport #58

SKATTJAKTEN

Var skattar företag med verksamhet i utvecklingsländer?

diakonia
MÄNNISKOR SOM FÖRÄNDRAR VÄRLDEN

Swedwatch är en religiöst och partipolitiskt obunden organisation som granskar svenska företag som verkar i utvecklingsländer. Swedwatch har inget vinstintresse och alla rapporter är offentliga. Organisationens syfte är att minska sociala och miljömässiga missförhållanden i syd, att uppmuntra föredömen, sprida kunskap samt driva på och i en öppen dialog samverka med företag i Sverige så att näringslivet ägnar större uppmärksamhet åt dessa frågor. Swedwatchs medlemsorganisationer är Svenska kyrkan, Diakonia, Naturskyddsföreningen, Fair Trade Center, Latinamerika-grupperna och Afrikagrupperna. www.swedwatch.org

Författare: Kristina Areskog Bjurling
Omslagsbild och foton: Fredrik Sperling
Layout och grafik: Daniel Fagerström, Zoopeople
Ansvarig utgivare: Viveka Risberg
Publicerad i maj 2013

Denna rapport har publicerats med ekonomiskt stöd från Sida, som dock ej medverkat vid utformningen och ej heller tar ställning till rapportens innehåll. Rapporten är författad av Swedwatch enligt organisationens metodhandbok. Diakonia, en av Swedwatchs medlemsorganisationer, står bakom rapporten och har varit med och formulerat rekommendationerna.

Innehållsförteckning

Ordlista	4
Sammanfattning	5
1. Introduktion.....	7
2. Metod	9
3. Bakgrund	10
4. Om skatteflykt som hållbarhetsfråga	22
5. Jämförande studie: Atlas Copcos, Sandviks, SKFs och Ericssons skattepolicies och öppenhet.....	25
6. Hur agerar bolagen i Zambia?.....	36
7. Internationella ramverk, konventioner och lagar	49
8. Analys & slutsats.....	55
9. Rekommendationer	58
Referenslista	60

Ordlista:

Advance pricing arrangement (APA)

En överenskommelse mellan skattemyndighet och företag som i förhand bestämmer de interna priserna inom en bestämd internhandelstransaktion.

Armlängdsavståndsprincipen

En princip som är fastslagen av OECD som går ut på att även internt satta priser inom en företagskoncern ska följa marknadsmässig extern prissättning.

Felaktig prissättning

Prissättning där kommersiella aktörer eller privatpersoner under- eller överdriver varors värde vid internationella transaktioner, för att på så vis undvika skatt.

Felaktig internprissättning

Prissättning inom multinationella koncerner som sätts utifrån önskan om att utnyttja skattefördelar av att förlägga en högre andel av vinsten i lågskatteländer.

Finansiella hybrider

Instrument som gör att företag som tar ett lån senare kan omvandla lånet till aktier i företaget. Dessa instrument kan arrangeras så att olika skattefördelar utnyttjas i två eller flera länder; vilket ofta leder till dubbla skatteavdrag.

Fiscal stability clause

Innebär att företaget (ofta inom utvinningsindustri) ifråga får garantier för att landets skattelagar inte ska ändras på lång tid. Det finns exempel på garantier av lagstiftning som gällt för 25 år.

Land-för-land-rapportering

Bolagsrapportering som innebär att finansiell data redovisas på landnivå.

Internhandel

Handel inom en multinationell koncerns olika bolag.

Internprissättning

Den prissättning som görs på internhandel (ska göras enligt marknadsmässiga priser).

Väsentlighetsprincipen

Princip om hur stor materialitet ett dotterbolag har till ett moderbolag, det vill säga hur viktigt dotterbolaget är för bolaget. Enligt amerikanska regler innebär det att endast dotterbolag som utgör 10 procent eller mer av det totala värdet på bolagets tillgångar behöver rapporteras.

Sammanfattning

Skatteflykt är ett problem som drabbar alla länder, men har extra svåra effekter på fattigdomsbekämpning i utvecklingsländer. Många utvecklingsländer förlorar rättmätiga skatteintäkter genom både illegal skatteflykt och aggressiv, men laglig, skatteplanering. En stor del av skatteflykten handlar om internationella företags skatteplanering. Skatteflykt från utvecklingsländerna leder till att staterna får mindre intäkter att investera i fattigdomsbekämpning. Beräkningar gjorda av Global Financial Integrity (GFI) i Washington visar att utvecklingsländerna förlorar minst omkring 5,3 biljoner SEK varje år i olovliga finansiella flöden inklusive skatteflykt¹. Detta motsvarar mångdubbelt större summor än världens samlade bistånd till samma länder.

Zambia är ett land som drabbas hårt av skatteflykt, enligt GFI har landet förlorat över 61 miljarder SEK under tio år i så kallade olovliga finansiella flöden. En stor del av detta beror på skatteplanering av multinationella bolag som till exempel underdriver värdet av sin export av mineraler från Zambia. Omkring 60 procent av Zambias befolkning lever under fattigdomsgränsen och trots att landet efter ett antal år med hög ekonomisk tillväxt 2012 uppgraderades till lägre medelinkomstland av Världsbanken räknas det fortfarande av FN som ett Minst Utvecklat Land (MUL). Behoven av skattefinansierad samhällsservice är stora.

Swedwatch har undersökt hur några av Sveriges största multinationella bolag, Ericsson, Atlas Copco, Sandvik och SKF, resonerar och agerar vad det gäller skattebetalningar i utvecklingsländer, och specifikt i Zambia. Swedwatch har i denna studie inte kunnat finna att något av de fyra undersökta bolagen gör sig skyldigt till oetisk eller olaglig skatteflykt från utvecklingsländer. Men trots att alla de fyra bolagen har verksamhet i Zambia finns i princip ingen information om verksamheten i Zambia i bolagens årsredovisningar och inget av bolagen vill uppge siffror över vinst och skattebetalningar i landet. Inget av företagen har än så länge definierat hur man hanterar skatteplaneringen globalt som en fråga om företagsansvar.

Frågan om skatteflykt står högt på agendan inom internationell politik för utveckling. G20 beslutade på ett möte i februari 2013 att anta en handlingsplan för att bemöta den tilltagande skatteflykten. Även den svenska regeringen har uppmärksammat frågan. I regeringens skrivelse om Politik för Global Utveckling (PGU) från juli 2012 identifieras kapital- och skatteflykt som ett hinder för utveckling. EU införde i april 2013 krav på rapportering om bland annat skatter inom utvinningsindustrin. Kraven på att företag frivilligt ska börja rapportera om var de betalar skatt och hur mycket, så kallad frivillig land-för-land-rapportering, ökar också från internationella NGOs och investerare. Frågan om skatteflykt har börjat behandlas som en av de största ”nya”, och politiskt mycket laddade, frågorna om företagsansvar.

¹ I de olovliga ekonomiska flöden ingår framför allt felaktig prissättning vid export, men även, korruption och förskingring. I gruppen utvecklingsländer räknas både låg- och medelinkomstländer in. De utvecklingsländer som förlorar mest är de stora medelinkomstländerna, exempelvis Kina, men afrikanska låginkomstländer är också hårt drabbade.

Den största delen av den internationella skatteflykten beror på felaktig prissättning av varor vid handel mellan antingen olika delar av multinationella koncerner eller mellan fristående parter. Atlas Copcos, Sandviks och SKF:s affärer i Zambia domineras helt av internhandel eftersom bolagen köper varor från sina egna produktionsbolag och säljer dessa vidare till slutkunder i Zambia. Sandvik, Atlas Copco, SKF och Ericsson hävdar alla att de följer OECD:s regler om internprissättning och sätter marknadsmässiga priser vid internhandel. I Sverige och andra industriländer kontrolleras bolagens uträkningar för internprissättningen noggrant av skattemyndigheterna, men detta sker i väsentligt lägre grad i många utvecklingsländer. I Zambia, liksom i många utvecklingsländer, saknas detaljerad lagstiftning för internprissättning, även om det finns ett generellt förbud mot felaktig internprissättning. Detta gör att det finns en uppenbar risk att länder som Zambia får en mindre del av vinsten än om affären skett mellan externa bolag vilket leder till lägre skatteintäkter.

Sandvik, Atlas Copco och SKF uppger alla att de är vinstdrivande och har gått med vinst i ett flertal år i Zambia, medan Ericsson går med förlust och därmed inte betalar någon bolagsskatt i Zambia för tillfället. De svenska bolagens ovilja att redogöra för siffror över verksamheten i Zambia är tydlig. Ansvariga chefer på Zambias skatteverk som Swedwatch talat med kan inte se någon anledning till varför de svenska bolagen inte vill ge information om dess skattebetalningar.

Atlas Copco, Sandvik och SKF äger sina dotterbolag i Zambia via holdingbolag i Nederländerna och Belgien. Dessa länder ger flera möjligheter till skattemässiga fördelar. Ericsson Zambia är en filial till Ericsson AB i Sverige. Atlas Copco och Sandvik är mest transparenta vad gäller att redovisa var de äger dotterbolag i länder som definieras som skatteparadis av Skatteverket. SKF och Ericsson visar inte lika stor transparens. Samtliga bolag menar dock att de inte nyttjar dessa investeringar som skatteparadis, utan att de har reell verksamhet i dessa länder.

Det finns för närvarande många möjligheter för internationellt verksamma bolag att flytta vinster och därmed välja var skattebetalningar ska göras. Trots att skatteflykt från utvecklingsländer är ett av de mest uppenbara globala hindren för fattigdomsbekämpning kan allmänheten inte utläsa någon information om skattebetalningar på landnivå i de allra flesta multinationella koncerners offentliga redovisning. De flesta företag publicerar inte heller någon offentlig skattepolicy som visar vilka principer som styr deras globala skatteplanering. Om företag förmås öka transparensen om skatter på landnivå skulle det lokala civilsamhället i utvecklingsländer lättare kunna ställa sina regeringar till svars över hur offentliga medel används, vilket kan förebygga korruption och förskingring av skattemedel. Om bolag offentligt börjar formulera vilka principer som styr deras skatteplanering globalt minskar det riskerna för val av mer aggressiva former av skatteplanering.

Samtliga bolag uppger konkurrensskäl som anledning till att inte redovisa mer siffror från den lokala verksamheten, men detta bör jämföras med betydelsen av att komma till bukt med internationell skatteflykt. OECD:s riktlinjer för multinationella företag föreskriver tydligt att företag bör anta skattepolicyer som visar bolagets intentioner på skatteområdet, samt visa på riskhantering och transparens kring skatter.

Omfattande skatteflykt är ett reellt hinder för att kunna finansiera välfärd i utvecklingsländer. Detta måste hanteras, både genom politisk styrning och stärkt lagstiftning samt av globalt verksamma företag. Det är dags för de svenska storbolagen att börja redovisa sina ställningstaganden och fakta som visar att de fullgör sitt ansvar för skatteinbetalningar globalt.

1. Introduktion

Idén att utländska direktinvesteringar i sig själva är vägen till utveckling och bort från fattigdom har varit dominerande i debatten om utvecklingsländer. De företag och debattörer som längst motsagt sig att företag ska ta på sig ett socialt ansvar utöver att generera vinst har ofta hävdat att företag ändå bidrar positivt till samhällsutvecklingen genom att investera i utvecklingsländer vilket bidrar till skatteintäkter, jobb och tillväxt. Corporate Social Responsibility (CSR) har under 2000-talets första decennium handlat mer om hur företagen tar ansvar för arbetsvillkor i den lokala produktionsmiljön än om systemiska och mer politiskt laddade frågor såsom skattepraxis. Men de senaste åren har det kommit fram allt mer besvärande fakta om hur många länder förlorar stora summor genom olika former av skatteflykt. OECD visade i en rapport i februari 2013 på hur allt fler multinationella företag artificiellt flyttar vinster med syfte att minska skatten och menar att krafttag nu krävs för att inte skattebasen i många länder ska eroderas. Samtidigt har CSR-agendan vidgats och inbegriper att företag sedan 2011 har ansvar att respektera alla mänskliga rättigheter enligt FN:s, OECD:s, Världsbankens, ISO:s och EU:s riktlinjer för företags ansvar. Samma år uppgraderade EU sin definition av CSR från "företags frivilliga riskminimering" till "företags ansvar för sin påverkan på samhället".²

Det är ingen självklarhet att företag bidrar till samhällsbygget genom skatteinbetalningar i de länder där de förlagt verksamheten. Tvärtom kan bolag som har avsevärd verksamhet i ett specifikt utvecklingsland bidra mycket blygsamt till skatteunderlaget som ska finansiera grundläggande samhällstjänster, tjänster som även bolagen använder sig av. Bolaget kan dock självklart bidra till samhällsbygget på annat vis genom jobb, tekniköverföring och välgörenhet. Enligt OECD finns det inte någon garanti för att utländska investeringar eller internationell handel kommer att leda till skatteintäkter för de länder som drar till sig investeringarna. Det krävs ett fungerande skattesystem som ser till att pengarna stannar i länderna. Dessutom krävs ett politiskt system och en fördelningspolitik för att de skatteintäkter som stannar också används effektivt och når ut till de med störst behov.³

Utländska företag och värdländerna riskerar att hamna i en ond spiral där undvikande av skatt, kanske delvis på grund av illa fungerande skattesystem, ger värd-

2 European Commission, 2011-10-25, *Corporate Social Responsibility: a new definition, a new agenda for action*, ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=7010, nedladdad 2013-04-24.

3 OECD Observer, No 290-291, Q1-Q2 201, *How tax can reduce inequality*, Alan Carter, chef för International Tax Dialogue Secretariat, och Stephen Matthews, OECD Centre for Tax Policy and Administration, www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3782/How_tax_can_reduce_inequality.html, nedladdad 2013-04-18.

länderna fortsatt dåligt skatteunderlag och svårigheter att bygga upp de strukturer som även utländska investerare är beroende av i form av infrastruktur och utbildning.

Trots att skatteflykt från utvecklingsländer är ett av de mest uppenbara globala hindren för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling kan allmänheten för närvarande inte utläsa någon information om skattebetalningar på landnivå i de allra flesta multinationella koncerners offentliga redovisning. Inte heller kan man utläsa vilka principer företagen styrs av för sin globala skatteplanering. Om företag ökar sin transparens om skatter på landnivå skulle det lokala civilsamhället i olika länder lättare kunna ställa sina regeringar till svars över hur offentliga medel används, vilket förebygger korruption. Om bolag offentlig börjar formulera vilka principer som driver deras skatteplanering globalt minskar det riskerna för val av mer aggressiva former av skatteplanering.

Frågan om skatt är en del av agendan inom arbetet med att ta fram nya utvecklingsmål efter Milleniummålen slutpunkt 2015. G20 beslutade på ett möte i februari 2013 att anta en handlingsplan för att bemöta den tilltagande skatteflykten utifrån en ny omfattande rapport från OECD.⁴ I den svenska regeringens skrivelse om Politik för Global Utveckling (PGU) från juli 2012 identifieras kapital- och skatteflykt som ett hinder för utveckling.⁵ Biståndsminister Gunilla Carlsson bjöd i mars 2013 in olika intressenter för att diskutera bland annat frågan om ansvaret för skatteflykt från utvecklingsländer, inom ramen för en diskussion om PGU. Frågan om skatteflykt har också börjat behandlas som en av de största frågorna inom företagsansvar. Frivilligorganisationer som Christian Aid och ActionAid har börjat formulera vilka skatteprinciper som företag bör följa och det finns de som menar att etisk skatteplanering borde tas upp som en elfte princip i Global Compact.

Swedwatch vill med denna studie belysa hur fyra svenska multinationella företag ser på frågan om skatteplanering. Vilka principer styr bolagens skatteupplägg vid verksamhet i utvecklingsländer? Nära relaterad till frågan om skatteflykt och skatteplanering är frågan om transparens i företagens rapportering. Är det möjligt för intressenter att utläsa vilka skatteintäkter som utländska företag bidrar med i olika länder? Kring denna fråga sker det just nu flera lagändringar globalt sett. USA och EU har nyligen infört detaljerade krav på rapportering inom utvinningsindustrin. Kraven på att företag frivilligt ska börja rapportera var de betalar skatt och hur mycket, så kallad frivillig land-för-land-rapportering, ökar också från internationella NGO:s och investerare.

Swedwatch granskar i denna rapport fyra företag med stor verksamhet i Afrika söder om Sahara. Fokus ligger på Zambia som är ett av de länder som drabbas hårt av skatteflykt.

4 BBC, G20 vows to combat corporate tax avoidance, 2013-02-17, www.bbc.co.uk/news/business-21481932, nedladdad 2013-02-25.

5 Utrikesdepartementet, PGU-skrivelse med fokus på ekonomiskt utanförskap, 2012-07-09 www.regeringen.se/sb/d/15727/a/196644, nedladdad 2013-04-12.

2. Metod

Swedwatch har gjort research för denna rapport mellan september 2012 och april 2013. En viktig del av metoden har inneburit att ta del av befintliga rapporter och forskning i ämnet. Swedwatch tog kontakt med ansvariga för Investor Relations på Sandvik, Atlas Copco, SKF och Ericsson i oktober till november 2012 och bad om intervjuer samt besök i Zambia. En fältresa genomfördes i januari 2013. En jämförelse av bolagens årsredovisningar och hållbarhetsrapporter för 2011 har genomförts av Factwise.

Bolagen har fått läsa och ta del av det som framkommer i rapporten. Swedwatch har ändrat sakfel. Företagen har sedan fått läsa hela rapporten och fått tillfälle att lämna in skriftliga kommentarer som publiceras på Swedwatchs hemsida jämte rapporten. Swedwatch har även producerat en film inspelad i Zambia som i korthet beskriver rapportens resultat. Den finns på Swedwatchs hemsida.

Swedwatch gör inte anspråk på att beskriva hur de fyra storbolagen bedriver sin skatteplanering globalt, det skulle bli en alltför omfattande uppgift för detta format. Syftet har varit att ta reda på hur företagen ser på frågan om skatteplanering som hållbarhetsfråga, hur mycket bolagen redovisar så att utomstående intressenter kan ta reda på bolagens skattebetalningar i olika länder samt lyfta fram Zambia som exempel. Viss information om hur bolagen resonerar kring till exempel internpris-sättning, skatteparadis och internbelåning ingår i studien, men för en fullständig genomlysning av dessa områden behövs kompletterande undersökning.

Det är tydligt att företags skatteplanering är en känslig fråga. Swedwatch har sökt flera revisionsfirmor för att få information om vilken skatterådgivning som efterfrågas av svenska storföretag. Efter ett flertal kontakter gick ett av de stora revisionsbolagen med på ett samtal, men vill inte citeras eller stå med namn. Swedwatch har fått liknande reaktioner även från andra skatteexperter som inte vill träda fram som källor, ens om grundläggande fakta. I rapporten förekommer därför vissa anonyma källor.

Bertil Odén (författare och biståndsdebattör, före detta anställd på Sida och UD) är expertläsare vilket innebär att han läst hela rapporten och kommit med synpunkter som Swedwatch tagit hänsyn till. Även Jan Isaksen, ansvarig för programmet "Skatt för utveckling" på Norska Ambassaden i Lusaka, har läst och kommenterat.

För en mer detaljerad beskrivning av metoden, se bilaga 1.

Mopani-gruvan i Mufulira, Zambia, ägs av Glencore, som anklagats för att genom bland annat felaktig internprissättning undvika stora summor i skatt.

3. Bakgrund

3.1 Skatteflykt – ett hinder för utveckling i alla länder

Skatteflykt är ett problem för alla länder som drabbas. I december 2012 kallades Starbucks, Google och Amazon till brittiska parlamentet för att förklara sina, i det närmaste obefintliga, skattebetalningar i Storbritannien. Bolagen har genom att förlägga olika bolag i lågskatteområden och planera handeln med varor, tjänster och immateriella rättigheter lyckats hålla vinsten nere i Storbritannien.⁶ I Sverige har frågan debatterats högljutt det senaste året och finansminister Anders Borg har talat om hur regeringen ska försöka stoppa ”aggressiva skatteupplägg”.⁷ Nordiska ministerrådet har sedan 2006 lyckats få drygt 40 länder att teckna avtal om informationsutbyte som gör det betydligt svårare att gömma undan pengar i skatteparadis.⁸

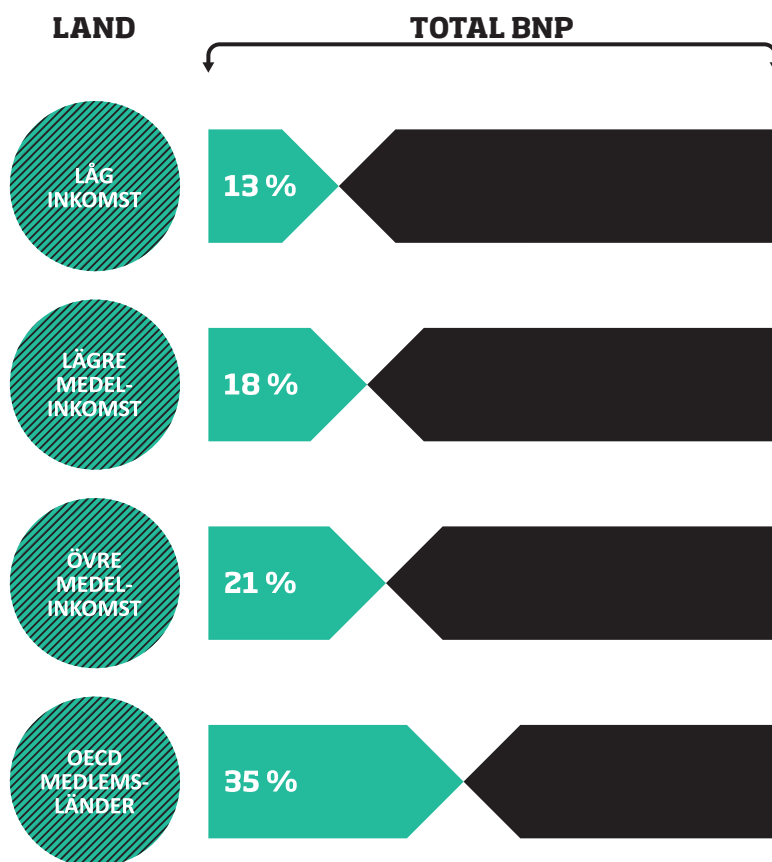
I grunden handlar det förstås om att stater behöver inkomster från företagens verksamhet som sker inom landets gränser. Företag skapar vinster och gör investeringar i människor och kapital genom sin verksamhet, men de åtnjuter också samhällsservice från staten de verkar i. Bland annat därför är det rimligt att företag också beskattas i förhållande till vilken verksamhet de har i olika länder. Motsatsen, när företag har

6 BBC, Laurence Knight, *Corporate tax avoidance: How do companies do it?* 2012-12-04. www.bbc.co.uk/news/business-20580545, nedladdad 2013-02-22.

7 Dagens Nyheter, *Borg stänger skatteflykt*, 2012-03-22, www.dn.se/ekonomi/skatteverket-granskar-varbolag, nedladdad 2012-10-22.

8 Nordiska ministerrådet, *Avtal mot skatteflykt*, www.norden.org/sv/nordiska-ministerradet/ministerrad/nordiska-ministerradet-foer-ekonomi-och-finanspolitik-mr-finans/avtal-mot-skatteflykt/avtal-mot-skatteflykt, nedladdad 2013-04-18.

SKATTEINTÄKTERNAS ANDEL AV BNP

Källa: House of Commons, Tax in Developing countries: Increasing resources for Development, International Development Committee, 2012-08-23:sid 5.

avsevärd verksamhet i länder med relativt högt skattetryck, men lyckas organisera verksamheten så att vinsten istället beskattas i länder där skattetrycket är relativt lågt, är om inte olagligt så åtminstone mycket tveksamt utifrån internationella ramverk om företags samhällsansvar.⁹

Om skatteflykt är ett problem för rika utvecklade länder som Sverige, är det ett ännu större hinder för utveckling i utvecklingsländer som Zambia.¹⁰ Bland annat EU-kommissionen har slagit fast att utvecklingsländerna behöver större skatteintäkter för att nå upp till millenniemålen om halverad fattigdom.¹¹ Skatteintäkter är nödvändigt

⁹ Se bland annat OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

¹⁰ Se bland annat: Paul Collier, ekonomiprofessor och författare, taxjustice.blogspot.se/2009/09/paul-collier-defending-africa-from.html samt Storbritanniens riksdag, House of Commons, *Tax in Developing countries: Increasing resources for Development*, International Development Committee, 2012-08-23, www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmselect/cmintdev/130/13002.htm, nedladdad 2012-11-23.

¹¹ EU-Kommissionen, Bryssel den 21.4.2010, KOM (2010) 163 slutlig, meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet och europeiska ekonomiska och sociala kommittén, Beskattning och utveckling, Samarbete med utvecklingsländer för att främja god förvaltning i skattefrågor, SEK(2010)426.

för att stater ska kunna fullgöra sin plikt att lyfta sina medborgare ur fattigdom och skydda dem mot kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Skatteintäkternas andel av BNP i utvecklingsländer är endast 10-20 procent jämfört med 25-40 procent i de utvecklade länderna.¹²

3.2 Staternas ansvar

Att många utvecklingsländer behöver ökade skatteintäkter är tydligt, men för att dessa medel ska komma befolkningen till godo krävs även god förvaltning och en politik som är inriktad på att minska fattigdomen från staternas sida. Här finns omfattande brister i afrikanska utvecklingsländer idag, många hårt drabbade av korruption. Allt för ofta berikar sig politiker och företagsledare istället för att resurserna fördelas.¹³

Miles Litvinoff, projektansvarig på kampanjen "Publish what you pay", menar att ett av de viktigaste skälen till ökad öppenhet om företags skattebetalningar på landnivå är att det ökar befolkningens möjlighet att ställa sina lokala politiker till svars för hur pengarna sedan används. Kampanjen får numera medhåll från tunga namn som Georg Soros, Bill Gates och Paul Collier.¹⁴ Om transparensen ökar så att civilsamhället kan granska politikernas och företagens prioriteringar bör detta leda till viss självsanering och därmed ge en bättre grund för rättvis fördelning av gemensamma resurser. Frågan om staternas ansvar för hur skattemedel används bör diskuteras jämte vikten av att ökade skatteintäkter.

3.3 Afrikas skattesystem

Afrika är för närvarande den världsdel med högst bolagsskatt, följt av Sydamerika.¹⁵ Trots detta är ofta skatteintäkternas del av ländernas inkomster relativt låga (se fig 1 ovan). På grund av bland annat ineffektiva skattesystem finns det beräkningar som tyder på att utvecklingsländerna endast utnyttjar omkring 40 procent av sin skattepotential.¹⁶ Hur hög bolagsskatt som tas ut varierar dock mycket mellan olika afrikanska länder, ofta beroende på tillgången av naturresurser. I länder med stor tillgång till naturresurser har länderna generellt en högre bolagsskatt, speciellt i oljeproducerande länder. I många afrikanska länder som inte har så mycket naturresurser och

12 EU-Kommissionen, Bryssel den 21.4.2010, KOM (2010) 163:sid 3.

13 Transparency International, Corruption per country, www.transparency.org/country, nedladdad 2013-03-25.

14 Bond for international development, *Mobilising natural resource revenues for development*, www.bond.org.uk/pages/natural-resource-revenues.html, nedladdad 2013-04-15. Publish what you pay-kampanjen samlar omkring 600 frivilligorganisationer i fler än 50 länder och syftar till att se till att befolkningarna i resursrika länder får del av rikedomarna från naturresurserna.

15 PwC (PriceWaterhouseCoopers International Limited), Corporate income tax – a global analysis, 2012:sid 10, www.pwc.com/en_GX/gx/paying-taxes/pdf/pwc-corporate-income-tax-report.pdf, nedladdad 2013-03-25.

16 PwC, Transfer pricing and developing countries, EuropeAid – Implementing the Tax and Development Agenda, 2011:sid 5, ec.europa.eu/europeaid/what/economic-support/documents/transfer-pricing-study_en.pdf, nedladdad 2013-04-15.

som därmed inte genererar så mycket bolagsskatt, beskattas istället konsumtionen och den inhemska handeln relativt högt genom indirekt beskattning (moms).¹⁷

Enligt en rapport från FN-organet United Nations Economic Commission for Africa (UNECA) ger många afrikanska länder omfattande skattelättnader och undantag för att locka till sig utländska investeringar.¹⁸ Detta kan få till följd att en bolagsskatt som vid en första anblick ser hög ut, via diverse undantag och möjligheter till avdrag, blir förhållandevis låg i slutändan. Zambia är ett talande exempel på just detta. Enligt PwC:s jämförelse över alla världens länders bolagsskatter visar de exempel på hur en tillsynes 35 procentig bolagsskatt i Zambia i praktiken blir 5,1 procent på grund av de generösa möjligheterna till avdrag.¹⁹ Att på detta vis konkurrera med skattelättnader är knappast hållbart, och UNECA konstaterar att det finns en stor potential för många afrikanska ekonomier att generellt ta ut större skatteuttag. Ett annat viktigt område för att öka skatteintäkterna i afrikanska länder är att få till bättre kontroller av de multinationella bolagens internprissättning.²⁰

3.4 Hur stor är skatteflykten?

Den Washington-baserade organisationen Global Financial Integrity, GFI, har gjort beräkningar med statistiskt underlag från Internationella valutafonden, IMF, och Världsbanken som visar att utvecklingsländerna²¹ förlorar minst omkring 5,3 biljoner SEK motsvarande 603 miljarder Euro²² varje år i "olovliga ekonomiska flöden"²³ inklusive skatteflykt. Detta motsvarar mångdubbelt större summor än världens samlade bistånd till samma länder. Enligt GFI står kommersiella aktörer för en majoritet av dessa summor.²⁴

17 PwC, Paying Taxes 2013 – The Global picture, 2012:sid 6, nedladdad från www.pwc.com/payingtaxes 2012-11-22.

18 Economic report on Africa, United Nations Economic Commission for Africa, UNECA, sid 161-162: 2012.

19 PwC, Corporate income tax – a global analysis, 2012:sid 6.

20 Economic report on Africa, UNECA, 2012:sid 161-162.

21 GFIs definition av utvecklingsländer bygger på uppgifter från Världsbanken och IMF och innebär att 143 av världens cirka 285 länder räknas in, inklusive stora medelinkomstländer som Brasilien, Kina samt flera fd öststater i Europa. De utvecklingsländer som förlorar mest är de stora medelinkomstländerna, exempelvis Kina, men afrikanska låginkomstländer är också hårt drabbade.

22 Global Financial Integrity, Illicit flows from Developing countries 2001 – 2010, iff.gfintegrity.org/documents/dec2012Update/Illicit_Financial_Flows_from_Developing_Countries_2001-2010-HighRes.pdf, page C, Hot Money Narrow Plus Trade Mispricing, Normalized US\$ 783 billion. Omräknat enligt Forex kurs 2013-03-25.

23 Termen *olovliga finansiella flöden* härleds till ekonomiska flöden över nationsgränserna som antingen är olovligt erhållna, transfererade eller använda. Olovliga finansiella flöden involverar ofta överföringar av pengar som intjänats genom illegala aktiviteter såsom korruption, smuggling och kriminalitet och meningen är att föra undan dessa medel för skattemyndigheterna. En majoritet av de olovliga finansiella flödena består av felaktig prissättning där personer eller företag registrerar underpriser vid export. Se Global Financial Integrity's hemsida: iff-update.gfintegrity.org/ samt rapporten *Global Financial Integrity, Illicit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010*, Dev Kar and Sarah Freitas, December 2012:sid J.

24 Global Financial Integrity, Illicit flows from Developing countries 2001 – 2010.

”Våra undersökningar visar att för varje dollar bistånd som betalas till utvecklingsländer, så förs tio dollar ut genom olovliga flöden. Den här dynamiken är diametralt motsatt mot hållbarhet. Att få bukt med detta borde vara en grundsten i all diskussion om hållbar utveckling” säger Raymond Baker, chef för Global Financial Integrity, GFI, i ett pressmeddelande i juni 2012.²⁵ På grund av stora brister i det statistiska underlaget och att till exempel tjänstesektorn inte är medräknad, menar GFI att det beräknade beloppet dessutom är underskattat.²⁶

3.5 Hur skatteplanerar internationella bolag?

Alla internationellt verksamma företag har någon form av skattestrategi i syfte att hålla nere kostnader och därmed maximera vinst och avkastning till ägarna. Det kan handla om allt från att undanhålla skattebetalningar (olaglig skatteflykt) till att lägga upp de mest kostnadseffektiva sätten att betala skatt (laglig skatteplanering). Mellan laglig skatteplanering och illegal skatteflykt finns en gråzon där företag på olika vis kan försöka undvika skatt. Man följer möjligen lagparagrafer men inte ”andan i lagen” (lagstiftarens uppsåt). I denna gråzon söker företag att så långt det är möjligt, inom lagens gränser, betala så lite som möjligt i skatt. Företagen som använder sig av sådan aggressiv skatteplanering betalar till exempel ofta bolagsskatt i länder där den egentliga verksamheten inte sker.²⁷

Ett multinationellt företag kan genom sin bokföring ta en mängd beslut som avgör var det i slutändan kommer att skatta. Till exempel kan företaget besluta var det ska förlägga huvudkontor och holdingbolag, var det ska bokföra försäljning och kostnader, var det ska avsätta tillgångar, var det ska anställa, låna och var dess intellektuella tillgångar ska patenteras.²⁸

Genom att välja att ha personalen registrerad i andra länder än där de arbetar, kan skattebetalningarna till verksamhetslandet minskas. ActionAids rapport från 2010 visade till exempel att H&M anställde all sin internationella personal i Bangladesh genom det Hong Kong-registrerade bolaget Puls Trading. På så vis gick Bangladesh miste om viktiga skatteintäkter.²⁹

25 Global Financial Integrity, pressmeddelande: ”A More Comprehensive Understanding of Sustainable Development: GFI Sees Step Forward at Rio+20”, 2012-06-22, www.gfintegrity.org/content/view/554/70/, nedladdad 2012-10-23.

26 Dev Kar & Devon Cartwright-Smith, *Global Financial Integrity*, Illicit Financial Flows from Africa: Hidden Resource for Development, mars 2010, sid 1. www.gfintegrity.org/index.php?option=com_content&task=view&id=300&Itemid=154, nedladdad 2012-10-23.

27 Richard Murphy (red), Tax Justice Network, Closing the floodgates – collecting tax to pay for development, 2007, sid 42.

28 Ibid:sid 44

29 Actionaid, Made in Bangladesh, 2010-06-21, www.actionaid.se/vart-fokus/ansvar-politik/skattesmitning/multinationella-foretag-flyr-skatten, nedladdad 2013-02-27.

GLOBALA OLOVLIGA FINANSIELLA FLÖDEN

Olovliga finansiella flöden involverar överföringar av pengar som intjänats genom illegala aktiviteter såsom korruption, smuggling och kriminalitet, men en större del av de olovliga finansiella flödena består av felaktig prissättning där personer eller företag registrerar underpriser vid export. Kommersiella aktörer står därmed för en majoritet av flödena. Länderna som nämns i ovan illustration är endast exempel på vilka typer av länder som "vinner" respektive "förlorar" på dessa finansiella transaktioner.³⁰

"Alla företag har ett enkelt val; vill de flytta vinst från där pengarna är intjänade till där de kommer att deklarerars, och genom detta få lägre skatt eller betala skatten där de är intjänade?", skriver Richard Murphy, skatteexpert och grundare till Tax Justice Network.³¹

3.5.1 Företag söker säkerhet

Utifrån företagets synvinkel handlar skatteplanering på internationell nivå om att hantera varierande skattelagstiftningar på ett effektivt sätt. Ett av de stora revisionsbolagen som gick med på ett samtal, men som inte vill stå med som en öppen källa, menar att deras utgångspunkt är att de ska se till att företag betalar skatt enligt lagen i olika länder, varken mer eller mindre. Samtidigt är de medvetna om att lagen ofta är öppen för tolkning och håller med om att det i länder med sämre fungerande regelverk ställs större krav på företagets egen etik. Eftersom nationell lag skiljer sig åt i varje land samtidigt som de multinationella koncernerna i viss mån verkar över nationsgränserna, finns det också stora möjligheter till gynnsamma skatteupplägg.

³⁰ Global Financial Integrity, iff-update.gfintegrity.org samt rapporten Global Financial Integrity, Illicit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010, Dev Kar and Sarah Freitas, December 2012:sid J.

³¹ Richard Murphy (red), 2007:sid 45.

Internationellt verksamma bolag vill ogärna drabbas av obehagliga överraskningar som plötsliga skattepåslag, varför det är viktigt med stabila överenskommelser med skattemyndigheterna och olika former av förhandsbesked, så kallade *Advance agreements* med myndigheterna. I Sverige finns ett pågående projekt med de största svenska bolagen där Skatteverket och bolagen utbyter information som förhoppningsvis kan vara gynnsamt för båda parter.³² Enligt Richard Murphy på Tax Justice Network finns det en möjlig förmån som kallas "fiscal stability clause" som innebär att företaget ifråga får garantier för att landets skattelagar inte ska ändras på lång tid, säg 25 år.³³ I Zambia gjorde staten en sådan överenskommelse genom enskilda avtal med gruvbolagen i landet. Under ett tiotal år från slutet av 90-talet till 2008, kunde bolagen åtnjuta omfattande skattelättnader och gynnsamma undantag (se mer information under fallstudien i Zambia).

Olika typer av överenskommelser mellan skattemyndigheter och bolag är något som lett och leder till politiskt osämja mellan de europeiska staterna. I fallet med Starbucks, som genom att bland annat utnyttja generösa skatteundantag i Nederländerna lyckades undvika att betala skatt i Storbritannien under tre år, har Storbritannien gått ut och deklarerat att de aldrig skulle ge liknande skatteundantag.³⁴

3.5.2 Aggressiva skatteupplägg ökar

OECD varnar för den tilltagande skatteflykten i rapporten "Addressing base erosion and profit shifting" från februari 2013. Det finns flera indikationer på att metoderna bland de multinationella företagen blir alltmer aggressiva och att lagstiftningen inte håller jämna steg. Enligt OECD efterfrågar bolagen ofta internationell samsyn och reglering som syftar till att undvika dubbeltaxering, men är samtidigt snabba med att utnyttja möjligheterna att eliminera eller påtagligt reducera skatten genom att utnyttja skillnaden i de olika nationella skattelagstiftningarna.³⁵ Även EU har antagit en handlingsplan mot den skatteflykt som beräknas kosta EU-länderna tusentals miljarder SEK varje år.³⁶

Enligt Börje Noring, skatterevisor på avdelningen för Storföretag på Skatteverket, är de vanligaste metoderna för skatteplanering i svenska multinationella bolag upplägg av låne- och räntestrukturer, användning av så kallade finansiella hybrider samt felaktig internprissättning.³⁷ Finansiella hybrider är instrument som bland annat gör att företag som tar ett lån senare kan omvandla lånet till aktier i företaget. Genom dessa instrument kan företag arrangera så de utnyttjar olika skattefördelar i två eller flera

32 Skatteverket, www.skatteverket.se/omskatteverket/omoss/samverkan/samverkanmedstoraforetag.4.70ac421612e2a997f85800079814.html

33 Richard Murphy (red), 2007:sid 53.

34 BBC, Laurence Knight, Corporate tax avoidance: How do companies do it? www.bbc.co.uk/news/business-20580545, nedladdad 2013-02-22.

35 OECD, *Addressing base erosion and profit shifting*, Februari 2013, www.oecd.org/tax/beps.htm, nedladdad 2013-04-18.

36 EU, *En handlingsplan för att stärka kampen mot skattebedrägeri och skatteundandragande*, COM(2012) 722/2, meddelande från kommissionen till EU-parlamentet och rådet, 2012, ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_fraud_evasion/com_2012_722_sv.pdf, nedladdad 2013-03-25.

37 Börje Noring, Skatteverket, Storföretagsregionen, e-post 2012-11-15.

länder; vilket ofta leder till dubbla skatteavdrag. Dessa hybridformer ger bolagen lagliga möjligheter att uppnå mer eller mindre nolltaxering genom att utnyttja olika länders skattelagstiftning. Till exempel kan något som räknas som skuld i ett land räknas som tillgång i ett annat.³⁸

OECD uppmanar nu till en handlingsplan mot de ”nya” sätt som multinationella koncerner flyttar vinster till lågskatteområden; bland annat kring frågan om just finansiella hybrider, internprissättning och regler för finanshandeln inom koncerner.³⁹

3.5.3 Investeringar i skatteparadis

Internationellt verksamma företag kan välja att använda sig av så kallade ”skatteparadis” för att på så vis minska skatteuttaget. OECD definierar skatteparadis som jurisdiktioner som dels erbjuder extremt låga skattesatser, dels har låg transparens och saknar ”egentlig verksamhet”.⁴⁰ Skatteparadisen fungerar därför i praktiken som tillflykt för pengar som tjänats på diverse olagliga eller ljusskygga vis. Men här finns även tillgångar placerade från stora respektabla multinationella bolag som sonika eftersträvar största möjliga vinst till sina aktieägare. Det finns även många lågskatteområden som ger samma låga skatt, men inte samma möjlighet att skydda information.

Att finna *en* definition och *en* lista på vilka länder som räknas som skatteparadis är därför inte helt enkelt. Det finns flera internationella listor som delvis överlappar varandra.⁴¹ OECD har tidigare haft en svart och gråa lista, men allt eftersom allt fler av länderna gått med på informationsbytesavtal har OECD inga länder kvar på varken sina gråa eller svarta listor.⁴² Svenska Skatteverket har inte någon egentlig ”svart lista”, men en lista över ett antal länder som Skatteverket hanterar inom ramen för ett speciellt projekt för ”utlandstransaktioner med skatteparadis”. Enligt Göran Haglund, skatterevisor, har Skatteverket utgått dels från OECD:s tidigare svarta och gråa lista samt tidigare svensk lagstiftning där man angav specifika länder och sedan gör verket en bedömning av fortsatt risk.⁴³ Placeringar i skatteparadis har dock minskat som metod för storbolagen att skatteplanera internationellt, mycket på grund av den så kallade CFC-lagstiftningen⁴⁴ som syftar till att Sverige ska kunna skattebelägga intäkter som flyttas till extremt lågbeskattade områden (skatteparadis).

De internationella regelverken har skärpts en hel del gällande skatteparadis de senaste åren. Enligt Danmarks skatteminister Holger K Nielsen kom ett genombrott vid G20-ländernas möte 2009 då länderna beslutade att agera gemensamt mot de

38 Ibid och Hybrid Mismatch Arrangements, tax policy and Compliance issues, 2012, www.oecd.org/ctp/aggressive/HYBRIDS_ENG_Final_October2012.pdf, nedladdad 2013-03-25.

39 OECD, Addressing base erosion and profit shifting, Februari 2013.

40 OECD, www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm#T, nedladdad 2013-04-25.

41 År 2008 hörde Internationella Valutafonden (IMF) av sig till 46 länder och bad dessa att samarbeta för att motverka pengatvätt och förbättra finansiell övervakning. Detta är det senaste tydliga uttalandet från ett internationellt organ i frågan om vilka stater som är att klassa som skatteparadis. Publikationen i sin helhet går att läsa på: www.imf.org/external/np/pp/eng/2008/050808a.pdf

42 E-post från Börje Noring, Skatteverket, 2012-12-04.

43 Telefonsamtal med Göran Haglund, Skattekontor 5, RSV, 2013-02-25.

44 CFC (Controlled Foreign Company) beskattning syftar till att hindra eller försvåra att företag eller individer flyttar medel till lågskatteländer. Se även under ”Svensk lagstiftning” nedan.

länder som vägrade samarbeta och utbyta skatteinformation.⁴⁵ Deklarationen från mötet betydde att bland annat Schweiz och Liechtenstein tvingades acceptera att ge information om skatter om de fick frågor från andra länders skattemyndigheter. De nordiska länderna har nu ingått ett skatteinformationsavtal med 40 skatteparadis och fler är under förhandling.

Sedan år 2000 finns det ett globalt forum via OECD, *The Global Forum on Transparency and Exchange of Information in Tax Matters*, med 120 medlemsländer från utvecklingsländer, industriländer och skatteparadis. Medlemsländerna lovar att utbyta information på begäran. Genom detta forum kan även utvecklingsländer rent teoretiskt få tillgång till information från skatteparadis. Syftet med forumet är dels att det ska finnas internationella standarder för transparens och utbyte av information för skatteändamål, dels att dessa standarder ska fungera effektivt.⁴⁶ Det förekommer dock kritik mot att Global forum inte fungerar som det är tänkt för att stödja utvecklingsländerna. Till exempel har vissa länder, enligt Tax Justice Network, nekats att teckna informationsutbytesavtal med skatteparadis.⁴⁷

3.5.4 Specifika förutsättningar i länder med bristande skattesystem

Lagenlig eller etisk skatteplanering kan vara lättare sagd än gjord i fattiga utvecklingsländer med bristande skattelagstiftning eller bristande lagimplementering. Ofta kan det finnas stort tolkningsutrymme och många möjligheter till lagliga men inte etiskt försvarbara kryphål. I dessa länder ställs därför bolagens etik och hållbarhetsagenda på sin spets. Är bolaget villigt att tolka lagen till bolagets ekonomiska nackdel på grund av andra tyngre vägande principer, eller söker det tvärtom alla möjligheter till skattemässiga fördelar?⁴⁸

Många multinationella bolag och samtliga av de fyra undersökta bolagen har sedan ett flertal år ett omfattande arbete kring anti-korruption. Helena Norrman, informationschef på Ericsson, menar att detta är något som de själva inom företaget kan styra och arbeta med, medan illa fungerande statliga skattesystem är svårare. Ericsson, liksom övriga bolag som Swedwatch varit i kontakt med, säger att de bara kan försöka följa de regler som finns och göra så rätt för sig som det går.⁴⁹

Enligt PwC är skattesatserna i olika länder sällan ensamt avgörande för den totala kostnaden för skatter för företag i olika länder. Även den tid som krävs för att följa skatteregelverket bör räknas in. Med andra ord kan ett land med högre bolagsskatt,

45 Föreläsning av Danmarks skatteminister, Holger K. Nielsen, på Concord Danmarks konferens "Tackling Tax Havens and Illicit Financial Flows - How the EU and Nordic Countries can take the lead" i Köpenhamn 2013-01-28, 2013-01-31, www.concorddanmark.dk/?type=page&id=448&itemid=1161, nedladdad 2013-02-20.

46 OECD, *The Global Forum on Transparency and Exchange of Information in Tax Matters*, www.oecd.org/tax/transparency/abouttheglobalforum.htm

47 Tax Justice Briefing, Markus Meinzer, *The Creeping Futility of the Global Forum's Peer Reviews*, mars 2012, www.taxjustice.net/cms/upload/GlobalForum2012-TJN-Briefing.pdf, nedladdad 2013-04-15.

48 Detta har Swedwatch resonerat om med flera källor, bland annat Jan Isakssen, ansvarig för Skatt och utvecklings-programmet vid Norges ambassad i Lusaka 2013-01-07.

49 Helena Norrman och Elaine Weidman Grunewald, chef för Hållbarhet och företagsansvar, Ericsson, Kista, 2013-01-25 samt intervjuer med de övriga bolagen.

men mer effektivt skattesystem vara mer attraktivt än ett land med lägre bolagsskatt men större administrativ börda.⁵⁰ Enligt de fyra bolagen som intervjuats är inte skattesatsen avgörande för var man väljer att förlägga verksamhet. Men om man har två likvärdiga destinationer kan dock skatteförmånerna påverka utslaget.

3.6 Internprissättning - bolagens chans att flytta kapital

Alla multinationella bolag måste genomföra internhandel och därmed sätta interna priser, eftersom dessa bolag är koncerner med många olika bolag som sinsemellan gör affärer. Internprissättning i sig är inte olagligt, men ger utrymme för oansvarigt beteende hos multinationella koncerner som kan frestas att sätta interna priser som gynnar bolaget, så kallad felaktig internprissättning.⁵¹

Felaktig internprissättning går till så att företag registrerar högre pris än det marknadsmässiga på importerade varor och lägre priser på exporterade varor till tullen, vilket gör att de kan föra ut kapital ur landet. Det ser då ut som att företaget gjort en mindre vinst på transaktionen än de i själva verket har och därmed behöver det inte betala lika mycket skatt på vinst.⁵²

”Felaktig prissättning på transfereringar är vanligt förekommande inom multinationella företag, vilka ofta varierar sina fakturor utifrån behov av att flytta vinster och

FAKTA

Internprissättning

- Uppemot 2/3 av världens totala handel sker genom internhandel inom multinationella koncerner.
- Enligt OECD ska företag följa marknadsmässiga priser, även vid internprissättning.
- Felaktig internprissättning är den vanligaste metoden för att flytta vinst och därmed undvika skatt.
- Skattemyndigheterna i höginkomstländer som Sverige och USA ägnar avsevärda resurser att kontrollera de multinationella bolagens internprissättning.
- 60 procent av de multinationella bolagens skattearbete läggs ner på just internprissättning.

Källa: OECD, Intra-firm trade – Patterns, determinants and policy implications, 2011, Richard Murphy, Skattespecialist, ”Transfer pricing”, utlagd 2007-08-07, Världsbanken, ”Transfer Pricing Technical Assistance Global Tax Simplification Program”, presentation av Rajul Awasthi i Bryssel, 2011-02-24 samt en skatteexpert på en av de stora revisionsfirmorna.

50 PwC, 2012:sid 4.

51 Richard Murphy, Skattespecialist, ”Transfer pricing”, utlagd 2007-08-07, www.youtube.com/watch?v=_rK5InIEvmw&feature=related, nedladdad 2012-10-23.

52 E-post till Swedwatch från Dev Kar, chefsekonom på Global Financial Integrity, 2012-10-25.

kapital över gränserna. Det blir faktiskt allt vanligare med transaktioner som är totalt påhittade, utan någon som helst grund i verkliga affärer”, skriver Dev Kar och Devon Cartwright-Smith för Global Financial Integrity.⁵³

3.6.1 Principen om marknadsmässiga priser

OECD har antagit riktlinjer för internprissättning, som samtliga av de företag som Swedwatch undersökt säger sig följa. Riktlinjerna föreskriver att företag ska sätta priset för interntransaktionen på ”en armlängds avstånd”, det vill säga ställa sig frågan; vad skulle priset för denna vara blivit om den sålts på den öppna marknaden, och ha svaret som rättesnöre. Utmaningen är att många varor som handlas i internhandel inte nödvändigtvis har någon självklar motsvarighet på den öppna marknaden. Det kan handla om en speciellt framtagen reservdel till det egna företagets produktion och då är det upp till företaget att göra en rimlig värdering av varan.

Richard Murphy på Tax Justice Network menar att risken är stor att företag lägger ner större möda på att göra rimliga värderingar i utvecklade industriländer där det är mer troligt att skattemyndigheterna gör kontroller, än i utvecklingsländerna som ofta har små eller inga möjligheter att undersöka och ifrågasätta företagens värderingar.⁵⁴

3.7 Vad rapporteras?

I multinationella bolags årsredovisningar redovisas för närvarande mycket knapphändig information från de lokala bolag som ingår i koncernen. Oftast nämns endast direkt ägda dotterbolag med namn, utan vidare information om verksamhet eller finansiell information.

För att kunna utkräva ansvar från multinationella företag gällande bland annat skattebetalningar så är det viktigt att kunna följa koncernens ägande över landsgränserna. Men i många fall är det svårt att spåra ägandet genom bolagens årsredovisningar. Ett företag kan äga ett annat företag på två sätt, genom direkt och indirekt ägande.⁵⁵ Att stater kräver rapportering av indirekt ägande är mycket ovanligt. Ett troligt skäl till detta är att indirekt ägande inte påverkar hur ett företag skall beskattas.⁵⁶

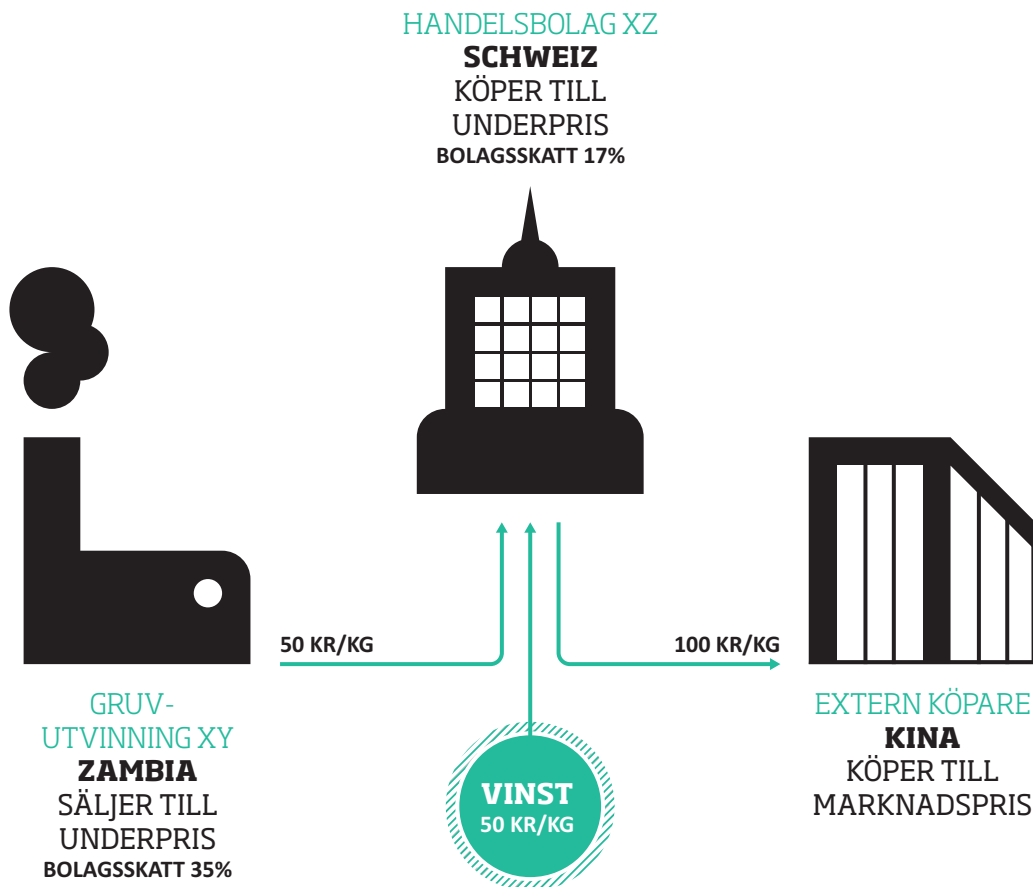
53 Dev Kar & Devon Cartwright-Smith, Global Financial Integrity, 2010:sid 5.

54 Richard Murphy (red), Tax Justice Network, 2007:sid 47.

55 Koncernbolaget Telefonaktiebolaget LM Ericsson, äger 100 % av aktierna i dotterbolaget Ericsson China. Telefonaktiebolaget LM Ericsson har ett direkt ägande av Ericsson China. Ericsson China äger i sin tur flera andra företag, bland annat en majoritet av aktierna i Ailixinlerong Technology. Telefonaktiebolaget LM Ericsson äger genom sitt dotterbolag även indirekt Ailixinlerong Technology. Indirekt ägande kan ske i flera steg. Ju fler steg det är mellan ett företag och ett av dess dotterbolag, ju svårare är det i regel för utomstående att få klarhet i ägandet.

56 Factwises underlagsrapport till Swedwatch, November 2012. Factwise har bland annat varit i kontakt med Bolagsverket.

FIKTIVT EXEMPEL MODERBOLAG GRUVBOLAGET X

Detta fiktiva exempel bygger på fallet med hur Glencore som äger Mopani-gruvan i Mufulira, Zambia, visade sig sälja koppar till underpris till det egna handelsbolaget i Schweiz som senare sålde vidare kopparen till världsmarknadspis till framför allt kinesiska köpare.⁵⁷

Multinationella koncerner behöver lagmässigt endast redovisa direkt ägda dotterbolag, samtidigt är det vanligt internationellt sett att bolag ges omfattande möjligheter till undantag för redovisning av direkt ägande. Den så kallade väsentlighetsprincipen ("materiality" på engelska) innebär att endast dotterbolag som anses vara viktiga för bedömningen av bolaget som helhet, behöver rapporteras. Enligt amerikanska regler innebär det att endast de dotterbolag som utgör 10 procent eller mer av det totala värdet på bolagets tillgångar behöver rapporteras.⁵⁸ Detta betyder ofta att dotterbolag i utvecklingsländer inte redovisas överhuvudtaget, trots att deras finansiella och verksamhetsmässiga betydelse i länderna kan vara avsevärda.

Sverige har en starkare lagstiftning som kräver att bolag måste rapportera alla direkt ägda dotterbolag till Bolagsverket varje år. Men även i Sverige ges det visst utrymme

57 *Stealing Africa – Why Poverty?*, www.youtube.com/watch?v=WNYemuiAOofU, 2013-01-05, nedladdad 2013-02-04 och Grant Thornton, Pilot Audit Report Mopani Copper Mines Plc, 2010, www.amisdelaterre.org/IMG/pdf/report_audit_mopani-2.pdf, nedladdad 2013-05-13.

58 Transparency International, "Transparency in reporting", 2012:sid 21. Definition av Securities Exchange Commission (SEC).

för att göra undantag för bolag av ”ringa ekonomisk betydelse”. Här är lagstiftningen öppen för olika tolkning av bolagen.

Internationellt verksamma företag behöver idag inte rapportera några siffror för verksamheten i dotterbolagen i olika länder. I många länder är lokala årsredovisningar inte offentliga. Richard Murphy, skatteexpert, rådgivare till brittiska regeringen och grundare till Tax Justice Network, menar att de offentligt publika koncernredovisningarna idag är så konsoliderade (det vill säga informationen är så sammanslagen) att de i princip inte säger någonting av nytta. ”Resultatet är att den lokala basen för vart och ett av de företag som ingår i koncernen ignoreras i den offentliga finansiella redovisningen”, menar Richard Murphy.⁵⁹

Kraven på mer detaljerad bolagsredovisning på landnivå ökar. I USA har redan en lagstiftning gått igenom som skärper kraven för utvinningsindustrin att redovisa siffror på landnivå. I EU antogs en likande lagstiftning i april 2013 (se mer information under internationella ramverk på sida 53).

4. Om skatteflykt som hållbarhetsfråga

Frågan om att bolags skatteplanering ska upp på hållbarhetsagendan drivs av allt fler internationella frivilligorganisationer. Inte minst Christian Aid och ActionAid i Storbritannien har varit mycket pådrivande.⁶⁰ ActionAid har genom undersökningar kunnat visa hur bland annat SAB Miller och The Associated British Foods group (bland annat Twinings te) genom skatteplanering för ut vinster från de afrikanska länder de har verksamhet i, ofta till förmån för skatteparadis.⁶¹ I januari 2013 startade en kampanj i Storbritannien som bland annat driver att företag i högre grad ska tvingas betala skatt i de länder där de verkar. Kampanjen som heter ”Enough food for Everyone If” samlar 100 brittiska frivilligorganisationer och riktar in sig på att påverka G8:s möte i Storbritannien i juni 2013.⁶² Katharine Teague, seniorrådgivare för företag och skatt på Christian Aid säger att det nu står klart att skatt är en av huvudpunkterna för G8:s möte. Enligt Katharine Teague är numera flera brittiska företag och branschorganisationer positiva till att anamma offentliga skattepolicies.⁶³

– Men det finns en oro att publika skattepolicies bara blir en whitewash-taktik. Vi måste se till att få principer som också används, säger Katharine Teague.

Det finns idag flera internationella företag som har antagit publika skattepolicies och som uttalat att de ser frågan om etisk skatteplanering som en självklar CSR-fråga. Exempel på företag med offentliga skattepolicies är Unilever, BP, Vodafone, Rio

59 Richard Murphy (red), Tax Justice Network, 2007:sid 52.

60 Christian Aid, Tax & Sustainability, 2011, www.christianaid.org.uk/images/tax-and-sustainability-2011.pdf, nedladdad 2013-02-15.

61 Action aid, Sweet nothing, februari 2013, www.actionaid.org/sites/files/actionaid/sweet_nothings.pdf, nedladdad 2013-02-18 och www.actionaid.se/vart-fokus/ansvar-politik/skattesmitning/sabmiller, nedladdad 2013-02-18.

62 enoughfoodif.org/home , nedladdad 2013-02-14.

63 Katharine Teague, seniorrådgivare för företag och skatt, Christian Aid, 2013-04-04.

I Lusakas fattiga townships försöker kvinnorna få en inkomst genom att sälja grillade majscolvar. I området lider befolkningen brist på de flesta av sina grundläggande mänskliga rättigheter som rätten till mat, dricksvatten och bostäder.

Tinto och Anglo America. De avslöjar ibland även sina skattebetalningar.⁶⁴ Statoil har ännu ingen offentlig skattepolicy, men har dock offentliggjort sina skattebetalningar i olika länder i sin publikation Yearly fact book.⁶⁵

4.1 Investerare viktiga påtryckare

Även investerare börjar anta policies för etisk skatteplanering. Storbritanniens kooperativa bank slår fast att banken inte ska finansiera organisationer som har en oansvarig inställning till att betala skatt i de minst utvecklade länderna. ”Vi kommer inte finansiera de företag som undviker att betala skatt i de fattigaste länderna genom utnyttjandet av skatteparadis”.⁶⁶ Detta är ett exempel på en större trend där etiska investerare börjar ta upp skatt som en ansvarsfråga, inte minst i Storbritannien.⁶⁷ Brittiska kyrkliga investerare driver numera etisk skatteplanering som en del i deras

64 Unilevers hemsida, www.unilever.com/sustainable-living/betterlivelihoods/tax/, nedladdad 2013-02-25 och Christian Aid, Tax & Sustainability, www.christianaid.org.uk/images/tax-and-sustainability-2011.pdf, nedladdad 2013-02-25 samt information från Katharine Teague, Christian Aid, 2013-04-04.

65 Statoil, Yearly fact book, 2011, sid 22 www.statoil.com/AnnualReport2011/en/Download%20Center%20Files/01%20Key%20Downloads/17%20Fact%20book/Factbook2011.pdf#page=1&zoom=auto,0,794, nedladdad 2013-02-25.

66 UK Cooperative bank, www.goodwithmoney.co.uk/ethical-banking, nedladdad 2013-02-25.

67 Reuters, Ethical investors step up focus on tax avoidance, 2013-01-20, www.reuters.com/article/2013/01/20/us-ethicalfunds-tax-idUSBRE9oJo5Y20130120, nedladdad 2013-02-20.

agenda utifrån eget utarbetade policies. Christian Aid anser att investerare är en av de viktigaste påtryckningsgrupperna för att väcka skatt som hållbarhetsfråga i bolagen.⁶⁸

Vad ska då ingå i en skattepolicy för ett bolag som vill agera etiskt gällande skattebetalningar globalt? Christian Aid och IBIS har påbörjat arbetet med att utveckla ett antal principer för "Företagsansvar kring skatt". Principerna föreskriver att företag ska visa var de har all sin verksamhet, att de ska betala skatt där dess verksamhet är, inte utnyttja skatteparadis, vara transparenta kring finansiell information inklusive skattebetalningar och inte använda sitt inflytande för förhandla fram skattefördelar. För hela utkastet på principer, se: *A Brief on tax and corporate responsibility*.⁶⁹

4.2 De undersökta bolagens syn på skatt som hållbarhetsfråga

Utifrån en genomläsning av Sandviks, Atlas Copcos, SKF:s och Ericssons årsredovisningar och hållbarhetsredovisningar står det klart att skatt ännu inte är en tydlig hållbarhetsfråga. Inget av de undersökta bolagen har när denna rapport skrivs någon offentlig skattepolicy, även om samtliga hänvisar till interna skattepolicies eller finansiell internstyrning. Däremot nämns den näraliggande frågan om arbetet för att motverka korruption av samtliga bolag.

Atlas Copco är det enda av bolagen som skriver om skatter i sin hållbarhetsrapport: "Atlas Copcos mest betydande ekonomiska påverkan sker genom betalning av skatter, löner till anställda, användningen av lokala och globala leverantörer, samt indirekt i utbildning av ingenjörer och andra yrkesgrupper."⁷⁰

Sandvik, Atlas Copco och SKF är alla öppna för att eventuellt bredda sitt hållbarhetsarbete så att det omfattar internationell skatteplanering. Alla dessa tre säger sig också ha interna skattepolicies. Även Ericsson har interna skattepolicies och följer strikta system för finansiell styrning. Men Helena Norrman, informationschef och Elaine Weidman Grunewald, chef för Hållbarhet och företagsansvar på Ericsson ser inte något behov att föra in skatter i hållbarhetsarbetet.

– Vi ser inte skatter som en CSR-fråga; det är en finansiell fråga och där har vi redan tillräcklig styrning. Vi har undersökt saken och kommit fram till att vi inte har någon överhängande risk inom det här området, vi har många andra fokusområden som vi bedömer som mer kritiska.⁷¹

68 Katharine Teague, seniorrådgivare för företag och skatt, Christian Aid, 2013-04-04.

69 Christian Aid och IBIS, *A Brief on tax and corporate responsibility*, juni 2012, ibis.dk/sites/default/files/PDF%20global/Analysis%20pdf/a_brief_on_tax_and_corporate_responsibility_-_ibis_analyse_2012.pdf.

70 Atlas Copcos årsredovisning 2011, sid. 112.

71 Intervju med Helena Norrman, informationschef och Elaine Weidman Grunewald, chef för Hållbarhet och företagsansvar, Ericsson, Kista, 2013-01-25.

Mattias Olsson, chef på Investor Relations på Atlas Copco, sammanfattar bolagets syn på skatt på följande sätt:

– Skatt är ju en kostnad, det ska man vara medveten om. Sedan får man se till att man har en struktur som är hyfsat skatteeffektiv, men kombinera det med att vara en god samhällsmedborgare och betala skatt där man gör affärer.⁷²

5. Jämförande studie: Atlas Copcos, Sandviks, SKFs och Ericssons skattepolicies och öppenhet

Swedwatch har valt att granska de fyra svenska multinationella företag som har mest verksamhet i Zambia.⁷³ I detta kapitel presenteras dels en jämförelse av bolagens offentliga redovisning i form av årsredovisningar och hållbarhetsredovisningar, dels material som framkommit i intervjuer med företagen på huvudkontoren och vid dotterbolagen i Zambia.

För att utomstående intressenter som journalister eller frivilligorganisationer ska kunna följa multinationella koncerners skatteinbetalningar är bolagens rapportering A och O. Swedwatch har därför valt att jämföra de fyra bolagens rapportering på tre områden; rapportering av ägande, förekomst av land-för-land-rapportering och transparens om investeringar i lågskatteländer (så kallade skatteparadis eller offshore-centrum).⁷⁴

5.1 Rapportering av ägande

Atlas Copco, Sandvik, Ericsson och SKF är internationellt verksamma koncerner med direkt och indirekt ägande i hundratals dotterbolag runtom i världen. Atlas Copco och Sandvik redovisar samtliga av sina direkt ägda dotterbolag i årsredovisningen. Ericsson har en lägre nivå av öppenhet, för att få deras lista på dotterbolag måste man beställa den separat.⁷⁵ I SKF:s årsredovisning för 2011 skriver företaget att de listar alla ”betydande” direktägda bolag. Till Swedwatch säger SKF att detta betyder att bolaget listar ”i princip” samtliga av sina direkt ägda dotterbolag i årsredovisningen, med undantag för två vilande bolag i Sverige och ett dotterbolag i Grekland som är nedskrivet till noll. Till nästa år uppger SKF dock att bolaget planerar att redovisa alla aktiva direktägda bolag.⁷⁶

72 Mattias Olsson, chef på Investor Relations, Atlas Copco, Stockholm 2012-11-29.

73 Av dessa bolag är det Ericsson som har minst verksamhet i Zambia, se andra delar av rapporten samt metod-bilagan för en diskussion av urval.

74 Jämförelsen bygger till stor del på en av Factwise utförd jämförelse av de fyra bolagens offentligt tryckta årliga redovisning för 2011 (årsredovisningar, bilagor inlämnade till Bolagsverket samt Hållbarhetsredovisningar).

75 En mer fullständig specifikation över innehav av aktier och andelar kan beställas från Ericsson eller Bolagsverket.

76 Anders J Fredriksson, Skattechef, SKF, 2013-03-07.

Sandvik har mest omfattande verksamhet i Zambia av de svenska bolagen. Här huvudkontoret i Kitwe, Kopparbältet.

Sandvik och Atlas Copco redovisar i princip även alla sina indirekt ägda dotterföretag, utom i fall då bolag är vilande eller håller på att avvecklas. SKF och Ericsson redovisar dock inte samtliga indirekt ägda bolag vare sig i årsredovisningarna eller till Bolagsverket. Ericssons lista till Bolagsverket (Aktiespecen) inkluderar samtliga dotterbolag och associerade bolag där Ericsson äger mellan 20 till 50 procent, men inte försäljningskontor eller filialer. Eftersom till exempel bolaget i Zambia är en filial som till 100 procent ägs via Ericsson AB i Sverige, nämns inte bolaget i koncernbolaget LM Ericssons årsredovisning. SKF uppger till Swedwatch att bolaget redovisar majoriteten av de aktiva indirekt ägda bolagen.

Bolagsverkets insamlade uppgifter måste inte vara fullständigt kompletta, vilket är i enlighet med internationell standard.⁷⁷ För företagsredovisningar i stort gäller att de ska ge en rättvisande bild av verksamheten. Därför får företag göra undantag från att redovisa varje dotterbolag var för sig om det är av ”ringa ekonomisk betydelse.”⁷⁸

77 Företag som är skrivna i andra länder än de nordiska ställs ofta inför ännu färre öppenhetskrav. Transparency International har i rapporten ”Transparency in Corporate Reporting: Assessing the World’s Largest Companies” begränsat sin granskning av företagens rapportering till att endast gälla dotterbolag som uppfyller väsentlighetsprincipen - the materiality principle (se sid 21 i deras rapport). Detta innebär att dotterbolag som utgör mindre än en tiondel av koncernens totala ägande och står för mindre än en tiodel av koncernens totala intäkter inte behöver redovisas var för sig. Ett företag som har fått högsta betyg i Transparency Internationals rankning har alltså trots detta inte redovisat alla sina dotterbolag.

78 Exakt hur detta ska tolkas vill inte Bolagsverkets jurister uttala sig om. Företag kan även ansöka till Bolagsverket om dispens från att lämna vissa uppgifter.

Jämförelse av bolagens års och hållbarhetsredovisningar

INFORMATION OM KONCERNSTRUKTUR	ATLAS COPCO	ERICSSON	SANDVIK	SKF
Redovisar företaget samtliga av företagets direktägda dotterbolag?	JA	NEJ ¹	JA	NEJ ²
Redovisar företaget samtliga dotterbolag inom koncernen?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
Redovisar företaget vilka länder som deras direktägda dotterbolag är skrivna i?	JA	JA	JA	JA
Redovisar företaget vilka länder som deras direktägda dotterbolag är verksamma i?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
Framgår det om företaget har någon verksamhet i etablerade skatteparadis? ³	JA	JA	JA	JA
Framgår det om företaget har ett bolag i Zambia?	JA	NEJ	JA	JA
Framgår det vilken typ av verksamhet som företaget bedriver i Södra Afrika?	NEJ	JA	NEJ	NEJ
Framgår det vilken typ av verksamhet som företaget bedriver i Zambia?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
FINANSIELL INFORMATION				
Redovisar företaget någon finansiell information från minst tio olika dotterbolag	JA	JA	NEJ	NEJ
Redovisar företaget information om minst tio olika dotterbolags skattebetalningar?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
Redovisar företaget någon finansiell information om deras verksamhet i Södra Afrika?	NEJ	JA	NEJ	NEJ
Redovisar företaget någon finansiell information om deras verksamhet i Zambia?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
Redovisar företaget någon information om finansiella överföringar mellan bolagen?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
PRINCIPER OCH STÄLLNINGSTAGANDEN				
Redovisar företaget vilka principer som styr företagets skatteplanering?	NEJ	NEJ	NEJ	NEJ
Omnämmer företaget skattebetalningar som samhällansvar?	JA	NEJ	NEJ	NEJ

Källa: Bolagens års- och hållbarhetsredovisningar 2011.

- 1 En mer fullständig lista kan beställas från Ericsson, dock ingår inte bransch- och försäljningskontor samt bolag med mindre ägande än 20 procent.
- 2 Från och med 2012 gör SKF det.
- 3 Ingår i Skatteverkets lista på länder som bevakas inom projektet utlandstransaktioner med skatteparadis (se bilaga 2).

5.1.1 Dotterbolagens ägande via utländska holdingbolag

Samtliga av de undersökta företagen har dotterbolag över hela världen. Men de ägs inte direkt av moderbolaget i Sverige, utan antingen av andra koncernbolag i Europa eller i Sverige. Sandviks och Atlas Copcos dotterbolag i Zambia ägs av holdingbolag i Nederländerna. SKF har sitt ägande av dotterbolaget i Zambia via SKF Belgien. Ericssons bolag i Zambia är en filial till Ericsson AB i Sverige, som trots sitt namn är ett bolag under moderbolaget Telefonaktiebolaget LM Ericsson. Filialen är registrerad lokalt och drivs som ett eget bolag. I redogörelsen nedan för de utländska holdingbolagens zambiska ägande av dotterbolagen i Zambia presenteras inte Ericsson på samma vis eftersom företaget dels inte har något formellt dotterbolag i Zambia, dels har sitt ägande i Sverige.

Sandvik

I Sandviks fall ägs Sandvik Zambia, liksom ett flertal andra afrikanska och andra dotterbolag via ett holdingbolag i Nederländerna, Sandvik Finance. Sandvik Finance har som enda uppgift att äga och låna ut pengar till dotterbolag inom koncernen och har ingen reell affärsverksamhet. Bolaget skattar under en procent och har ingen anställd i bolaget trots tillgångar på drygt tre miljarder SEK. Bolaget ingår i en överrenskommelse (så kallad *Fiscal Unity*) mellan fem bolag i Nederländerna som går ut på att bolagen sinsemellan kan kvitta förluster och endast betala skatt på den sammantagna vinsten.⁷⁹ Magnus Larsson, chef för Investor relations på Sandvik påpekar att det finns liknande system i Sverige som kallas koncernbidragssystem.⁸⁰

”Den effektiva skattesatsen (0,93 procent) för året är betydligt lägre än den formella (25 procent) i Nederländerna huvudsakligen på grund av skatteundantaget på investeringar och på grund av the fiscal unity regime”, står det att läsa i Sandvik Finances årsredovisning från år 2011.

Sandvik uppger att bolaget de senaste åren delat ut omkring 30 procent av vinsten till ägarna från dotterbolaget i Zambia. Utdelningen sker till ägarna, som i detta fall till 99,22 procent består av holdingbolaget Sandvik Finance. Resten används för investeringar och löpande verksamhet i Zambia.

79 Annual Report Sandvik Finance 2011, nedladdad via Holländska handelsregistret, www.kvk.nl/

80 E-post från Magnus Larsson, chef, Investor relations, Sandvik, 2013-03-12.

Atlas Copco

Atlas Copco Zambia, liksom flera dotterbolag i Afrika (och övriga världen) ägs via holdingbolaget Atlas Copco International BV. Liksom Sandvik har Atlas Copco skapat en så kallad *Fiscal Unity* mellan sju bolag i Nederländerna. Enligt Atlas Copco International BV:s årsredovisning 2011 äger bolaget tillgångar för drygt 1,9 miljarder SEK. Bolaget har inte gått igenom någon komplett revision eftersom det inte krävs per lag för denna typ av bolag i Nederländerna.

Liksom Sandvik Finance är Atlas Copco International BV ett holdingbolag utan anställda och utan annan verksamhet än att äga och låna ut pengar internt på ett skattemässigt fördelaktigt sätt. De äger dotterbolag i flera afrikanska länder, förutom Zambia även Angola, Ghana och Zimbabwe.

Via den finansiella redovisningen för 2011 för Atlas Copco International BV kan man utläsa att utdelningen till holdingbolaget från Zambia var drygt 58,4 miljoner SEK 2011. Detta efter betald skatt i Zambia. Enligt dubbelbeskattningsavtalet mellan Zambia och Nederländerna betalas det endast skatt på fem procent av utdelningen i Zambia. 58,4 miljoner SEK i utdelning skattefritt i Nederländerna betyder att Atlas Copco Zambia gått med god vinst 2011.

SKF

SKF äger sitt dotterbolag i Zambia från SKF Belgien. Belgien är inte ett land som är känt som skatteparadis, men enligt Göran Haglund på Skatteverket har Belgien till nyligen haft stora fördelar skattemässigt för multinationella koncerner.⁸¹ Enligt en aktuell undersökning från den belgiska tidskriften *de Tijd* använder var femte av de hundra största företagen i världen det belgiska skattesystemet för att minimera sin skatt, däribland flera skandinaviska företag som Ikea, Statoil, Stora Enso med flera.⁸²

⁸¹ Telefonsamtal med Göran Haglund, Skattekontor 5, RSV, 2013-02-25.

⁸² De Morgen, Multinationals kiezen voor Belgische belastingroute, 2013-02-01, www.demorgen.be/dm/nl/996/Economie/article/detail/1572485/2013/02/01/Multinationals-kiezen-voor-Belgische-belastingroute.dhtml, nedladdat 2013-02-26 och Nieuws, Multinationals gebruiken België voor belastingontwijking, 2013-02-01, nieuws.vtm.be/binnenland/2013020136709-multinationals-gebruiken-belgi-voor-belastingontwijking, nedladdat 2013-02-26.

Enligt den ansvarige journalisten Bart Haeck finns det två skattemässiga anledningar för multinationella bolag att organisera ägandet via Belgien. Det ena är att det är mycket fördelaktigt att ha holdingbolag där eftersom dessa har skattefri reavinst vid försäljning av företag eller aktier och aktieutdelning är till 95 procent skattefritt. Det andra handlar om att Belgien är extra fördelaktigt för företag med hög värdeökning, då dessa företag tillåts göra fördelaktiga avdrag, så kallad *notional interest deduction (NID)*.⁸³ 2010 valde SKF att bilda ett nytt bolag, SKF Belgien, och det gamla, SKF NV/SA, bytte namn till SKF Logistics Services. SKF Belgien köpte då bland annat upp aktier i SKF Logistics Services och fick därmed en hög värdeökning. ”Det verkar som att SKF har organiserat en hög värdeökning för att dra nytta av *the notional interest deduction*”, skriver Bart Haeck till Swedwatch.⁸⁴ Fördelarna är uppenbar. SKF Belgien behövde endast betala knappt 5,5 procent i effektiv skatt 2011.⁸⁵ SKF Belgien är inte ett lika tydligt holdingbolag som Sandviks och Atlas Copcos bolag, då det har 125 anställda och därmed reell verksamhet. Dock äger bolaget 99 procent av aktierna i dotterbolagen i Kenya, Zambia, Zimbabwe och Turkiet. Enligt Anders Fredriksson, skattechef på SKF, påverkar inte skatteupplägget i Belgien dotterbolagen i Afrika överhuvudtaget.

– SKF Zambia har ägts av vårt bolag i Belgien sedan 50-talet, reglerna om *Notional Interest Deduction* kom först för fem till sex år sedan, säger han till Swedwatch.

Bolaget vill inte svara på frågan om de införda skattereglerna förändrat företagets skatteplanering. SKF påpekar att de svenska skattereglerna är än mer fördelaktiga, jämfört med de belgiska, eftersom 100 procent av utdelningen från dotterbolag är skattefri i Sverige.

83 PwC, Notional Interest deduction, www.pwc.be/en/doing-business-guide/about-belgium/notional-interest-deduction.jhtml, nedladdad 2013-03-04. Enligt skatteverket kallas bolagen som använder detta ”NID-bolag”. Det finns inget svenskt vedertaget begrepp, men direkt översatt skulle det stå för *beräknat/teoretiskt räntedrag*.

84 E-post från Bart Haeck, journalist på De Tijd, 2013-02-27.

85 Uppgifterna kommer från Bart Haeck, journalist på De Tijd som byggt sin research på siffror från databanken Graydon, som i sin tur bygger på officiellt publicerade redovisningar och Belgiens Nationella bank.

Finansiella nyckeltal för Sandvik, Atlas Copco, SKF och Ericsson

2012 MSEK	SANDVIK	ATLAS COPCO	SKF	ERICSSON
Omsättning	98 529	90 533	64 575	227 779
Resultat före skatt (efter finansiella poster)	11 516	18 538	6 511	10 182
Skatt	3 409	4 624	1 623	4 244
Nettoresultat (efter skatt)	8 107	13 914	4 878	5 938
Effektiv skattesats ¹	30 %	25 %	25 %	42 %
Netto vinstmarginal	12 %	21 %	10 %	5 %

Källa: Koncernårsredovisningar 2012.

- 1 Effektiv skattesats har räknats genom att dela "skatt" med "resultat före skatt". Vinstmarginal har räknats genom att dela "resultat före skatt" med "omsättning".

5.1.3 Dubbelbeskattningsavtal

- historiska skäl till ägande via Nederländerna

Multinationella företag beskattas på alla marknader där de har verksamhet. För att undvika dubbelbeskattning finns det hundratals avtal om dubbelbeskattning mellan olika länder. Dubbelbeskattning innebär att ett företag först beskattas i ett visst land där bolaget har verksamhet genom ett dotterbolag och sedan åter igen på samma inkomst i det land som äger dotterbolaget. Ett dotterbolag i till exempel Zambia skattebeläggs dels i Zambia, men sen åter i Sverige där moderbolaget är registrerat.⁸⁶ Men i denna beskattning tar man då hänsyn till det dubbelbeskattningsavtal som gäller mellan Sverige och Zambia. Företagen kan arrangera så att de nyttjar dessa avtal så att de får ut maximalt av detta i vinst och minimerar skatten.⁸⁷

I avtalet mellan Zambia och Sverige ges fördelaktiga förhållanden för Sverige på så vis att 75 till 95 procent av utdelningen beskattas i Sverige, beroende på hur stort ägande aktieägaren har i bolaget. Om aktieägaren⁸⁸ har 25 procent eller mer ägande betalar ägaren endast fem procent av utdelningen i skatt i Zambia och resten i Sverige eller annat "hemland". Till exempel ger det nederländska dubbelbeskattningsavtalet i princip samma fördelar till Nederländerna, vilket är relevant i denna studie eftersom både Atlas Copco och Sandvik har sitt ägande via Nederländerna.⁸⁹ Enligt Magnus

⁸⁶ Gäller Ericsson för de företag som ingår i studien. Sandvik och Atlas Copco har sitt ägande i Nederländerna och SKF Zambia ägs av SKF Belgien, vilket gör att de påverkas av dessa länders dubbelbeskattningsavtal istället.

⁸⁷ Richard Murphy (red), Tax Justice Network, sid 52:2007.

⁸⁸ I fall med dotterbolag, så är det moderbolaget eller holdingbolaget inom samma koncern som är aktieägarna.

⁸⁹ Sweden-Zambia Income, Mars 1974, 93 TNI 44-13; Doc 93-30307. Dubbelbeskattningsavtalet mellan Nederländerna – Zambia, e-postat till Swedwatch från SOMO, 2013.

Larsson, chef för Investor Relations på Sandvik, är dessutom aktieutdelningar från helägda dotterbolag numera helt skattefria i både Nederländerna och Sverige. I Sandvik och Atlas Copcos fall innebär ägarstrukturerna att 100 procent av utdelningen från vinsten i dotterbolaget i Zambia delas ut skattefritt till holdingbolagen.

De flesta av dubbelbeskattningsavtalen med afrikanska utvecklingsländer är antagna på 1970-talet och har inte omförhandlats sedan dess. Enligt Mats Andersson, departementssekreterare på Finansdepartementet är det meningen att avtalen ska vara långsiktiga och stabila så att företagen vet vad som gäller. Han förklarar att de fördelaktiga villkoren för "hemländerna" beror på att man räknar med att det är i hemlandet som produkten och know-how utvecklats och det är där forskningsresurser lagts ner.⁹⁰ Men i de fall ägandet ligger i holdingbolag i tredje land som för Sandvik, Atlas Copco och SKF, minskar ju relevansen i det argumentet.

Savior Mwambwa, chef för Centre for Trade Policy and Development (CTPD), är kritisk till dubbelbeskattningsavtalen och menar att Zambia borde omförhandla allihop.

– Finansdepartementet i Zambia har just beslutat att utdelningar ska beskattas med 20 procent i Zambia, och så har vi dubbelbeskattningsavtal som föreskriver beskattning med endast fem procent. Dubbelbeskattningsavtalen undergräver vår egen finanspolitik, menar Saviour Mwambwa.⁹¹

Enligt Mattias Olsson på Atlas Copco kan man dock se det som en viss dubbelbeskattning med de fem procent på vinstutdelningen de betalar i Zambia, eftersom bolaget först betalt bolagsskatt i Zambia på vinsten. Börje Noring på Skatteverket menar att det inte är något anmärkningsvärt i sig att holdingbolag betalar förhållandevis lite i skatt eftersom de till stor del hanterar utdelning av vinst från dotterbolagen och denna utdelning i många länder, inklusive Sverige, är skattefri. Logiken bakom detta är att man anser att vinsten och till liten del även utdelningen redan beskattats i verksamhetsländerna.

Historiskt har det varit mycket fördelaktigt att äga dotterbolag via Nederländerna, då de har haft ovanligt många dubbelbeskattningsavtal med andra länder. Detta innebär att bolagen minskat riskerna för dubbelbeskattning. Det är också det skäl som Sandvik och Atlas Copco anger. Ett annat skäl är att Nederländerna tidigt erbjöd skattefrihet på vinster i samband med försäljning av dotterbolag, vilket även gäller Belgien. Detta har senare införts i Sverige.

5.1.4 Andra skatteskal till ägande i Nederländerna

Enligt Börje Noring, skatterevisor på Skatteverket, finns det dock andra skattemässiga fördelar med ägande i Nederländerna som Skatteverket ser allvarligt på, bland annat vissa möjligheter att undvika beskattning av finansiella inkomster.⁹² Det är inte möjligt att inom denna studie gå in djupare på detta, men det Swedwatch kan konsta-

90 Mats Andersson, Departementssekreterare, Finansdepartementet, e-post 2013-02-21 samt telefon 2012-11-09.

91 Intervju med Savior Mwambwa, CTPD, 2013-01-12, Mufulira, Zambia.

92 E-post från Börje Noring, Storföretagsregionen, Skatteverket, 2013-02-25.

tera är att samtliga bolag har byggt upp ett ägande av dotterbolag för att på skatteeffektivaste sätt kunna ta ut vinster ur dotterbolagen.

Både Sandvik och Atlas Copco har strukturer med bolag utan anställda och reell verksamhet, till stor del till för att minska skattesatsen. Även om SKF också anpassat sig för bästa skatteresultat, är det bolag som äger dotterbolagen ett SKF-bolag med anställda och reell verksamhet.

Att Sandvik, Atlas Copco och SKF på detta vis äger sina dotterbolag i Afrika via bolag i Europa där de kan få till mer fördelaktiga skatteupplägg än om ägandet låg direkt under moderbolaget i Sverige, är något som inte nödvändigtvis minskar Zambias skatteintäkter från bolagen. Uppläggen med holdingbolag visar på vikten av transparens kring ägandestrukturerna för möjligheten att kunna följa de ekonomiska strömmarna i en koncern.⁹³

5.2 Land-för-land-rapportering

Land-för-land-rapportering saknas helt i samtliga av de fyra företagens årsredovisningar. I de fall företagen uppger sina dotterbolag, rapporterar företagen också i vilket land som bolagen är skrivna. Däremot finns det ingen information i någon av årsredovisningarna om i vilka länder företagen är verksamma. Detta lämnar stort utrymme för förbättringar i jämförelse med de mest öppna företagen i världen, exempelvis Vodafone, Diageo, Rio Tinto, Statoil och De Beers.

Statoil-koncernen, vars öppenhet i företagsrapporteringen har utnämnts av Transparency International som ”best practice”, har en koncernredovisning samt en moderbolagsredovisning med samma informationsnivå som de fyra svenska koncernbolagen. Statoil har däremot valt att komplettera denna redovisning med en faktabok om

Statoil Factbook 2011

företaget. I Statoils faktabok från 2011 lämnas information som möjliggör en grundläggande insyn i företagets aktiviteter. I Statoils faktabok presenteras samtliga länder där Statoil har verksamhet. Här redovisas bland annat intäkter, direkta och indirekta skattebetalningar samt antalet anställda som företaget genom sina dotterbolag har i varje land. Att dokumentet publiceras varje år gör informationen lättare att granska och jämföra över tid.⁹⁴

Av de granskade svenska bolagen är Atlas Copco och Ericsson mest transparenta kring land-för-land- information, men skillnaderna är små. Atlas Copco ger viss information om nyförvärvade dotterbolag, men berättar inget om enskilda dotterbolags skattebetalningar i sin årsrapport. Ericsson uppger omsättningen för vissa av sina dotterbolag, men har inte heller någon information om

⁹³ Lovisa Möller, ekonom och utredare på FactWise, 2013-03-12.

⁹⁴ Statoil, Statoil Fact book 2011, www.statoil.com/AnnualReport2011/en/Download%20Center%20Files/01%20Key%20Downloads/17%20Fact%20book/Factbook2011.pdf, nedladdad 2013-04-18.

enskilda skatteinbetalningar. Sandvik och SKF lämnar ingen finansiell information om sina dotterbolag, inte ens om ett utvalt antal. Ericsson uppger omsättningen i regionen Afrika söder om Sahara och redovisar även hur många anställda bolaget har i området. Helena Norrman, kommunikationschef på Ericsson, menar att det skulle kunna skada Ericsson om företaget skulle redogöra mer detaljerat på landnivå.

– I många länder har vi bara ungefär en till tre kunder inom telekombolagen och de är extremt känsliga för konkurrens. De vill inte alltid att det ska avslöjas om de gör ett köp. För stor öppenhet skulle göra att kunderna skulle bli tveksamma att göra affärer med oss.⁹⁵

Liknande invändningar anges av de andra bolagen. Magnus Larsson, chef för Investors relations på Sandvik, menar att större öppenhet om vinster skulle leda till långa och onödiga diskussioner med kunder och leverantörer som skulle ifrågasätta deras marginaler.⁹⁶

I den mån bolagen uppger information om omsättning för en viss region i koncernredovisningarna är dock internhandeln mellan dotterbolagen i koncernen borträknad. Det innebär att en region som främst producerar varor och tjänster till andra dotterföretag kan verka ha en mycket mindre omsättning än vad den faktiskt har.

5.3 Etablering i skatteparadis

En aspekt som Swedwatch undersökt är huruvida bolagen har etablering i skatteparadis. Samtliga av de fyra bolagen definierar skatteparadis som de länder som ingår i CFC-beskattningen, men CFC-beskattningen utmynnar inte i någon lista varför Swedwatch valt att utgå från Skatteverkets lista (se bilaga 2) över de länder som ingår i deras projekt för utlandstransaktioner med skatteparadis. Det är viktigt att påpeka att all etablering i skatteparadis inte behöver bero på skattefördelar. Däremot medför etablering i skatteparadis ökade möjligheter till skatteplanering. Samtliga företag uppger att det är en uttalad intern policy att inte använda sig av skatteparadis, på så vis att medel förs över till dessa jurisdiktioner av skatteskäl. Däremot menar samtliga företag att de har regelrätt verksamhet och därmed etablering i flera länder som finns på listan. I figuren nedan framgår det vilka bolag som har vilket ägande i vilka skatteparadis (definierat utifrån de länder som är med i Skatteverkets projekt).

Atlas Copco och Sandvik är mest transparenta av företagen i fråga om skatteparadis. Både Atlas Copco och Sandvik uppger i sin årsredovisning att de har dotterbolag i flera länder som Swedwatch återfinner på Skatteverkets lista. Fler dotterbolag återfinns i databassökningen, men bara i de länder som företagen själva har angivit. Någon motsvarande öppenhet finns inte i de övriga två företagens årsredovisningar. SKF skriver att bolagets etableringar i Schweiz, Hong Kong och Singapore alla är bolag med normal verksamhet och att bolagen skattas mellan 16 till 25 procent i dessa länder. Bolaget i Bahrain uppges inte ha någon aktivitet eller inkomst.⁹⁷

95 Helena Norrman, informationschef, Ericsson, 2013-03-04.

96 Magnus Larsson, chef för Investor Relations, Sandvik, 2012-12-07.

97 E-post från Rob Jenkinson, chef för Corporate Sustainability, 2013-02-21.

Bolagens etablering i lågskatteländer (skatteparadis)¹

LAND	ATLAS COPCO	SANDVIK	ERICSSON	SKF
Bahrain	JA		JA	JA
Brittiska Jungfruöarna			JA	
Costa Rica			JA	
Cypern	JA			
Luxemburg	JA			
Hong Kong	JA	JA		JA
Panama	JA		JA	
Schweiz	JA	JA	JA	JA
Singapore	JA	JA	JA	JA

- ¹ Här uppges endast de 9 länder där något av bolagen har etablering i. Totalt ingår 50 jurisdiktioner i Skatteverkets projekt för utlandstransaktioner med skatteparadis. En fullständig lista över dessa finns i bilaga 2.

Genom sökning i en affärsdatabas visade det sig att Ericsson har en etablering med namnet Tandberg Television i bland annat Brittiska Jungfruöarna som i de flesta fall definieras som ett skatteparadis. Enligt Ericsson var det ett ägande som bolaget fick in på grund av förvärvet av norska Tandberg Television 2007. Helena Norrman, informationschef på Ericsson, uppger att det inte förekommer någon verksamhet vid eller via bolaget och att det håller på att avslutas legalt. Alla övriga bolag som finns i länder som är med i Skatteverkets projekt för utlandstransaktioner med skatteparadis, är enligt Ericsson normala försäljningsbolag.⁹⁸

⁹⁸ E-post från Helena Norrman, Informationschef, Ericsson, 2013-02-14.

Vattnet översvämmar de fattiga bostadsområdena i Lusaka varje år vid regnperioden. Det stillastående vattnet sprider sjukdomar som kolera. Politikerna har utlovat åtgärder som ännu uteblivit.

6. Hur agerar bolagen i Zambia?

Zambia har de senaste åren haft en relativt jämn och hög tillväxt på omkring fem till över sju procent.⁹⁹ Den ekonomiska tillväxten gjorde att Världsbanken uppgraderade Zambia till ett ”lägre medelinkomstland” under 2012. Detta i kombination med att landet länge varit politiskt stabilt och har en relativt väl fungerande demokrati, gör att många ser med intresse på Zambia utifrån investeringssynvinkel.¹⁰⁰

Antalet människor som lever i absolut fattigdom, enligt FN:s definition, har dock inte minskat. Omkring 60 procent av Zambias befolkning lever under fattigdomsgränsen (1,25 US dollar om dagen).¹⁰¹ Mycket pekar på att den ekonomiska tillväxten skapat större klyftor och egentligen inte lett till några förbättringar för det stora flertalet fattiga. Enligt Världsbanken har det ”trots Zambias robusta ekonomiska tillväxt 2000-2010, uppnåtts väldigt lite framgångar med att minska fattigdomen”. Istället pekar Världsbanken på ökade klyftor mellan stad och land, rik och fattig.¹⁰² Fortfarande saknar omkring hälften av Zambias barn möjlighet till grundläggande utbildning trots att Zambia har obligatorisk skolgång i tolv år. Skolavgifter, skoluniformer

99 Svenska ambassaden, ”Zambia: Ekonomisk och handelspolitisk översikt”, februari 2012. World bank, Zambia Economic Brief-Recent economic developments and the state of basic Human opportunities for children, December 2012, issue 1: sid 7.

100 Exportrådet, Zambia Fact Pack, april 2012.

101 Human Development Report 2013, Zambia, hdrstats.undp.org/images/explanations/ZMB.pdf, nedladdad 2013-04-16 och Världsbanken, Zambia 2013, data.worldbank.org/country/zambia, nedladdad 2013-04-16.

102 World bank, Zambia Economic Brief-Recent economic developments and the state of basic Human opportunities for children, December 2012, issue 1: sid 8.

och läromedel samt det faktum att barnen behövs i jordbruket gör att många barn inte går i skolan mer än några år. Zambia har sedan länge hög mödradödlighet och låg medellivslängd.¹⁰³ Därmed kan det konstateras att ett flertal av de grundläggande mänskliga rättigheterna som fastslås i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter idag inskränks för en majoritet av Zambias befolkning.¹⁰⁴

Den nuvarande regeringen, som tillsattes hösten 2011, har uttalat höga ambitioner på förbättringar i samhällsservicen. Bland annat har regeringen gjort primärvården avgiftsfri och påbörjat en storskalig satsning på ett delvis nytt vägnät som ska leda till bättre transportmöjligheter på landsbygden. En hämmande faktor som nämndes flera gånger under Swedwatchs besök i Zambia var det faktum att Zambia är helt omgärdat av andra länder och därmed mycket beroende av goda kommunikationer genom grannländerna.¹⁰⁵

Tendai Machachai, som bor i ett av Lusakas townships, är trött på de återkommande översvämningarna i deras bostadsområde. Hon berättar att vattnet till och med rinner in i bostäderna.

När Swedwatch besökte Zambia i januari 2013 var det regnperiod. I de fattiga stadsområdena i Lusaka svämmade bostäderna över och behoven av infrastruktur var uppenbar.

– Översvämningarna här är inte bra! Barnen får kolera, det sprids många sjukdomar. Människor dör på grund av sjukdomarna som sprids med vattnet. Någon borde göra något åt detta, säger Tendai Machachai, som bor i ett av Lusakas townships.

103 The Civil Society for Poverty Reduction (CSPR), www.csprzambia.org/, CSPR är ett nätverk av 140 Zambianska organisationer som skapades 2000. World bank, Zambia Economic Brief-Recent economic developments and the state of basic Human opportunities for children, December 2012, issue 1.

104 FN, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, antagen 1966, www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060505/44fcfb237283ba3a391609d394755c60/Konventionen%20om%20ek%20soc%20och%20kult%20or%C3%A4ttigheter.pdf, nedladdad 2013-02-14.

105 The Civil Society for Poverty Reduction (CSPR) www.csprzambia.org, Road Development Agency, Zambia, www.rda.org.zm/index.php/news/112-link-zambia-8000-project-to-attract-investment.

6.1 Zambia - förlorar stora summor på skatteflykt

Det finns beräkningar som visar att Zambia förlorat över 61 miljarder SEK under tio år i så kallade olovliga finansiella flöden, inklusive skatteflykt.¹⁰⁶ Den största delen av den internationella skatteflykten beror på felaktig prissättning av varor vid handel mellan antingen olika delar av multinationella koncerner eller mellan fristående parter.¹⁰⁷

Trots att över 80 procent av Zambias export består av metaller, har gruvindustrin endast bidragit till omkring fyra procent av landets BNP under 2000-talet. De flesta av de stora gruvbolagen i landet har inte betalat någon bolagsskatt under många år.¹⁰⁸ Det faktum att Zambia fått in så förhållandevis låga skatteintäkter från landets dominerande gruvföretag är ytterligare ett skäl till att frågan om skatteflykt är starkt debatterad i Zambia. Norges utrikesdepartement har sedan 2011 ett program som heter "Skatt för utveckling" som bland annat stödjer Zambia i syfte att försöka få in mer skatteintäkter från gruvindustrin. Redan 2005 började Norges ambassad i Zambia att analysera landets intäkter från gruvindustrin.

– Vi fokuserade på intäkterna från gruvindustrin och det var uppenbart att vad som samlades in var mycket mindre än vad man skulle förväntat sig och i jämförelse med nästan vilket annat land som helst, säger Jan Isaksen, ansvarig för "Skatt för utveckling" på Norska Ambassaden i Lusaka.¹⁰⁹

I dokumentären "Stealing Africa" från november 2012 visar den danska dokumentärfilmaren Christoffer Guldbrandsen hur det Schweiz-baserade gruvbolaget Glencore bland annat använt sig av felaktig internprissättning för att föra ut vinst från Zambia till Schweiz.¹¹⁰ I filmen presenteras fakta som läckt från en av de revisioner som Norge initierade. Enligt det norska programmet är Glencore dock inte ensam om att på olika sätt försöka undvika skatt i Zambia. Jan Isaksen berättar att de genomfört flera revisioner av gruvbolagen i Zambia. Metoderna är liknande.

106 Global Financial Integrity, *Illicit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010*, Dev Kar and Sarah Freitas, December 2012, sid 73. 8 835 miljoner USD omräknat till SEK enligt valutakurs 2013-04-24.

107 Beräkningarna görs av den Washington baserade organisationen Global Financial Integrity som bygger sina rapporter på statistik från Världsbanken över in- och utflöden av officiella bidrag och stöd till ett land och Internationella Valutafondens statistik över Zambias export av varor samt världens samlade import från Zambia. Det är allmänt känt att felaktig prissättning är speciellt känsligt inom utvinningsindustrin, en liten felprissättning per kilo mineral eller liter olja kan leda till att det exporterande landet förlorar enorma summor över tid. Se Global Financial Integrity, *Illicit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010*, Dev Kar and Sarah Freitas, December 2012.

108 Zambia Extractive Industry Transparency Initiative, 2011-02-11, Independent Reconciler's Report for Year End, December 2008, Draft Final Report, appendix 5.

109 Jan Isaksen, ansvarig för "Skatt för utveckling", Norska Ambassaden, Lusaka, 2013-01-07.

110 *Stealing Africa – Why Poverty?*, www.youtube.com/watch?v=WNYemuiAOfU, 2013-01-05, nedladdad 2013-02-04.

Zambia

- BNP-tillväxten förutspås att ligga på 6,5 % per år under perioden 2013-2017.
- 83 % av exporten utgörs av metaller (främst koppar), följt av industri- och jordbruksprodukter.
- Import: Maskiner, fordon, bensin, elektricitet och mat.
- Majoriteten av de utländska direktinvesteringarna går till gruvindustrin.
- En ny regering och president, Michael Sata, valdes i september 2011. Zambia har varit politiskt stabilt senaste tio åren.
- Bolagsskatt 35 %.
- Folkmängd: 14,3 miljoner (2012 uppskattning)
- BNP: 149 miljarder SEK (2011 uppskattning), i jämförelse är Sveriges BNP omkring 3 555 miljarder SEK.
- BNP/invånare: 10 800 SEK (2011 uppskattning).
- Inflation: 8.4 % (2011 uppskattning).
- Zambia uppgraderades 2012 till lägre medelinkomstland av Världsbanken.
- Av FN räknas Zambia dock fortfarande som ett Minst Utvecklat Land (MUL).
- Den rikaste femtedelen står för 57 % av konsumtionen medan den fattigaste femtedelen endast står för 4 % av den samlade konsumtionen.
- I Human Development Report 2013 rankades Zambia som nummer 163 av 189 länder och 60 procent av befolkningen lever under fattigdomsgränsen (1,25 USD om dagen).
- Fördelningen mellan sektorer visar att jordbrukssektorn står för 70 % av arbetstillfällena, handel 9 %, diverse tjänster 8 %, tillverkningsindustrin 4 %, och gruvindustrin 2 %.
- Zambia rankas som nummer 88 av 176 i mest korrupta länder av Transparency International.

Källor: Zambia Extractive Industries Transparency Initiative (ZEITI), Independent Reconciliation Report for the year ended 31 December 2009, mars 2012, Exportrådet, Pre-study of the mining sector in Zambia for Geological Survey of Sweden, 2011-09-06, Sveriges Ambassad Zambia, "Zambia: Ekonomisk och handelspolitisk översikt", februari 2012, UNDP, Human Development Report 2013, Transparency International, Corruption perception index, Zambia, 2012.

– Med dagens skatteregler kombinerat med oförmågan från den zambiska skatteadministrationen är det ett incitament för företagen att blåsa upp kostnaderna och underdriva exportvärdet, menar Jan Isaksen.

Uppgifterna att Zambia har förlorat och fortfarande förlorar så stora summor på skatteflykt och utländska bolags skatteplanering har blivit medialt och politiskt sprängstoff i Zambia. Senast i slutet av november uttalade sig biträdande finansministern

Beskattning av gruvnäringen från 2000 till 2013

- Fram till 2000-talet kontrollerade Zambias statsägda gruvbolag Zambia Consolidated Copper Mines Limited (ZCCM Ltd) all gruvnäring.
- I slutet av 90-talet gick ZCCM med stor förlust och Zambia var nära statskonkurs.
- För att rädda ekonomin såldes gruvfyndigheterna till internationella gruvbolag.
- Staten och gruvbolagen förhandlade fram individuella så kallade "Development agreements".
- På grund av statens svaga position fick gruvbolagen mycket goda villkor, bland annat i form av subventionerad el, skatte- och tullavgiftsundantag och generösa avskrivningsmöjligheter.
- När kopparpriset under mitten av 2000-talet nådde rekordhöjder på London Metals Exchange (LME), fick Zambia trots detta väldigt blygsamma reella inkomster av kopparförsäljningen, på grund av de för företagen gynnsamma avtalen.
- I april 2008 avskaffade den dåvarande zambiska regeringen de individuella gruvavtalen och införde ett nytt skattesystem för gruvnäringen. Man införde bland annat en så kallad "windfall"-skatt vilket innebär att en specifik skatt tas ut när priserna på LME gick upp över en viss nivå.
- Gruvbolagen protesterade kraftfullt mot det nya skattesystemet.
- I en kombination av fallande kopparpriser, världsekonomisk kris och att den sittande presidenten hastigt gick bort, lyckades gruvbolagen i april 2009 övertyga politikerna att riva upp 2008-års skattesystem. Bland annat avskaffades åter "windfall"-skatten.
- 2010 antogs en skatteuppgörelse med gruvbolagen som innebär att de gällande skattesatserna för gruvindustrin ligger fast i tio år.
- Staten ökade den fastslagna royaltyn från 3 till 6 % 2012. Royalties är den avgift staten tar ut för att gruvbolagen får licenser att utvinna mineraler.
- Statens inkomster från gruvnäringen ökade från 313 miljoner USD 2010 till 1 048 miljoner USD 2012 (vilket motsvarar 5,5 % av BNP).¹
- Endast två av Zambias sju större gruvbolag betalade någon bolagsskatt 2011. Enligt bolagen beror det på stora investeringar som varit avdragsgilla och minskat vinsterna, bolagen hävdar att de kommer börja gå med vinst och betala bolagsskatt under de närmaste åren.

Källor: Jan Isaksen, ansvarig för "Skatt för utveckling", Norges ambassad, Lusaka, 2013-01-07, Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD), Tax for Development, 2012, Minister Musokotwane redogörelse i zambiska parlamentet i November 2010:sid 6.

1 Ökningen berodde delvis på att flera av gruvbolagen betalade tillbaka det som de var skyldiga staten för utebliven "windfall"-skatt under det år mellan april 2008 – 2009 som detta gällde.

Miles Sampa offentligt och lovade skärpt lagstiftning och ökad kontroll.¹¹¹ Gruvbolagen har hela tiden befunnit sig i centrum för anklagelserna. Frederick Bantubonse, chef för branschförbundet för gruvbolagen, är märkbart störd över det som man ser som orättvisa anklagelser.¹¹²

– Bara för att man har funnit ett par problem, betyder inte det att hela industrin agerar felaktigt, säger Fredrick Bantubonse och tillägger att man från industrin sida välkomnar mer löpande kontroller.

Med bland annat norskt stöd har Zambias skatteverk, Zambia Revenue Authority (ZRA) genomfört en uppryckning sedan 2008. Peter Phiri på Storbolagsenheten på ZRA berättar att skatteverket nu byggt upp en struktur med en storbolagsenhet och en enhet för små- och medelstora, samt att storbolagsenheten är uppdelad i en gruv-enhet och en icke-gruv-enhet. Detta gör att verket nu bättre kan möta de behov som de olika bolagen ger med speciellt utvecklad kompetens. Enligt Peter Phiri genomför numera staten revisioner av gruvbolagen. Även för de multinationella bolag som ligger utanför gruvindustrin, genomför ZRA skatterevisioner i olika hög grad utifrån vilken risk för skattebrott de beräknas ha.¹¹³

– Vi vet att ju större inkomster, ju större risker. Varje revision ger någonting. Vi går aldrig ut tomhänta, säger Peter Phiri, chef för storbolagsenheten på zambiska skatteverket i Lusaka.

FAKTA

Zambia nytt medlemsland i EITI sedan 2012

- Zambia ansökte om medlemskap i den internationella standarden Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) 2009 och blev medlem 2011.
- EITI består av en koalition av civila organisationer, stater och företag och syftar till att öka öppenheten kring inkomster från utvinningsindustrin. Över 70 av världens största utvinningsföretag medverkar aktivt i EITI.
- Rapporteringen för EITI bygger på att både utvinningsföretag och stater redovisar sina siffror öppet.
- En första rapport där landets gruvbolag offentliggör inbetalningar (i skatter och andra avgifter) till staten är publicerad i februari 2011 och gäller 2008.

Källa: Swedwatch besök på EITI Zambia, 2013-01-08, EITI Fact Sheet 2013, Zambia Extractive Industry Transparency Initiative, Independent Reconciler's Report for Year End, December 2008, Draft Final Report, 2011-02-11.

111 Bloomberg news, Zambia Says Tax Avoidance Led by Miners Costs \$2 Billion a Year, *Matthew Hill*, 2012-11-25.

112 Frederick Bantubonse, chef för branschförbundet för gruvbolagen, 2013-01-08.

113 Peter Phiri, chef, Storbolagsenheten, Zambia Revenue Authority, 2013-01-08.

6.2 De fyra svenska företagens verksamhet i Zambia och frågan om skatt

Sandvik, Atlas Copco och SKF levererar uteslutande eller främst till gruvindustrin i Zambia och Ericsson säljer infrastruktur och tjänster för telekomindustrin. Storleksmässigt har Sandvik, följt av Atlas Copco och SKF störst verksamhet i Zambia. Ericsson har relativt blygsam affärsverksamhet i Zambia. (Se fig jmf bolagen). Sandvik och Atlas Copco, som är de bolag med störst verksamhet i Zambia, har i princip kunder inom alla stora gruvbolag i Kopparbältet i nordöstra Zambia (se karta).

Oftast sker varje försäljning av en viss maskin för sig och priset görs upp utifrån marknadsläget och efter förhandling, där även servicen av maskinen ingår. Serviceavtalen kan vara upp till flera år långa och innebära att Sandvik och Atlas Copco servar och reparerar maskinerna med personal på plats eller att maskinen tas in för reparation vid företagets verkstäder. Sandvik har även långsiktiga avtal med vissa kunder, vilket innebär att man har gjort ett längre avtal där det ingår leverans och service på alla eller delar av en kunds behov av gruvutrustning över en viss tid. Atlas Copco arbetar bara med enskilda affärssuppgörelser numera.

– Vi är registrerade som säljare hos alla gruvbolag och hos kontraktörer också, men vi har inga långtidskontrakt. Alla affärssuppgörelser görs genom offerter som är utsatta för öppen konkurrens, säger Daniel Banister, chef för Zambia och Malawi på Atlas Copco.

Sandvik arbetar både med enskilda affärer och långtidskontrakt. Georg Filen, Afrika-chef för Sandvik, berättar att det kan ta sex månader från att en beställning läggs till leverans, vilket gör att planeringen är avgörande.

Den mesta handeln sker genom försäljning till de lokala bolagen. SKF har som regel att försäljningen måste ske genom deras lokala bolag, medan Sandvik och Atlas Copco tillåter försäljning från annat bolag direkt till en kund i Zambia. Daniel Banister säger att vissa kunder vill köpa direkt från ett utländskt produktionsbolag för att det ger skattefördelar. Enligt Georg Filen skulle det så klart bli problem för det lokala försäljningsbolaget om alla kunder ville göra sina affärer på så vis, men bolagen tjänar ändå på efterservicen.

De fyra bolagen betalar flera olika typer av skatt i Zambia, främst bolagsskatt, moms, tullar samt sociala avgifter och skatt för personal. Gruvutrustning, som flera av bolagen säljer, är dock befriad från tullavgifter till övervägande del. Samtliga bolag är noggranna att påpeka att de självklart följer Zambias lagstiftning. I den mån som lagstiftning och uppföljning saknas, försöker bolagen i möjligaste mån ändå följa reglerna. Sandviks Afrikachef, Georg Filen, säger till Swedwatch att han föredrar länder

Företagens verksamhet i Zambia

	SANDVIK	ATLAS COPCO	SKF	ERICSSON
ANTAL ANSTÄLLDA	400	120	68	20
VERKSAMHET	Säljer och servar gruv-utrustning	Säljer och servar gruv-utrustning	Säljer och servar kul-lager- och andra industri-lösningar	Telekomutrustning och teleko-minfrastruktur och relaterade tjänster
FÖRSÄLJNING	940 MSEK	800 MSEK	36 MSEK	Vill ej uppge, går med förlust
VINST	Ja, vill ej uppge summa. Anger dock vinst-marginal 15 % för affärsom-rådet Sandvik Mining.	Ja, vill ej uppge summa	Ja, vill ej uppge summa	Nej
BOLAGSKATT	Vill ej uppge summa, men omkring 34%	Vill ej uppge summa, men över 35 %	Vill ej uppge summa, men omkring 39-40 %	Nej, pga att verksam-heten går med förlust
ÄGS VIA	Sandvik Finance Nederländerna	Atlas Copco International BV Nederländerna	SKF Belgien	Ericsson AB i Sverige

där det finns tydliga regler för vad som gäller. Han menar att det finns många exempel på afrikanska länder där regelverken fungerar sämre än i Zambia.¹¹⁴

Mattias Olsson, chef för Investors relations på Atlas Copco, menar att det inte finns någon egentlig drivkraft att försöka finna eventuella kryphål.

– Det är ingen inom Atlas Copco som har någon fördel av att försöka utnyttja en sådan situation [med otillräckliga lagar och kontroll, förf anm], utan det är det operativa resultatet och det konsoliderade lönsamheten operativt som är det viktiga. Det som görs inom finansiering eller skatter är inget som gynnar eller missgynnar de lokala cheferna.

De anställda på alla fyra företag är till störst del zambier eller kommer från andra afrikanska länder. SKF nämner att bolaget försöker påverka politiskt om de anser att skatteregler missgynnar dem.

114 Georg Filen, Afrikachef, Sandvik, Kitwe, Zambia, 2013-01-10.

Sveriges handel med Zambia (Export)

- 2012: 627 miljoner SEK (mestadels gruvmaskiner).
- 2011: 576 miljoner SEK.
- 2011 var Sverige fjärde största exportland av gruvutrustning till Zambia efter (i fallande ordning) Kina, Sydafrika och USA.
- Även viss import från USA och Sydafrika kan vara utrustning från ffa Sandvik eftersom Sandvik har tillverkning respektive distribution i dessa länder.
- Atlas Copco uppger att all dess gruvutrustning till Zambia importeras från Sverige.
- All gruvutrustning som Sandvik och Atlas Copco säljer till Zambia är befriad från tullar, som en del av de incitament som ges till gruvindustrin från staten.
- Dock läggs det på 16 % moms.

Källa: SCB, Utrikeshandel med varor, www.scb.se, Zamstat, 2011, Imports of Heavy Duty Equipment, e-post från Zamstat 2013-02-15, ZRA, tax incentives, www.zra.org.zm.

– Vi försöker påverka genom den företagssammanslutning och den arbetsgivarförning vi tillhör. Vi anser att utländska tillverkare utan etablering i Zambia får fördelar eftersom de inte behöver betala skatt. Vi däremot måste betala många olika former av skatt, säger Wilfred Tembo, chef för SKF Zambia.¹¹⁵

De tre bolagen som Swedwatch intervjuade lokalt; Atlas Copco, Sandvik och SKF, hävdar alla att de blivit reviderade noggrant och regelbundet av skatteverket. Företagen har också märkt av en ökad professionalism från det zambiska skatteverkets sida sedan ett par år tillbaka. Sandvik uppgav att företagets redovisning hade fått anmärkning några gånger och att straffavgiften är betydande. Atlas Copco hävdar dock att de alltid är felfria vid kontroller från Skatteverket. Detta motsägs dock av uppgiften från Peter Phiri, chef för storbolagsenheten på Zambias skattemyndighet, som menar att de alltid finner något att anmärka på. Peter Phiri anger att Skatteverket gör mellan 40 och 60 fältrevisioner per år på storbolagsenhetens enhet som tillhör kategorin icke-gruvbolag och som de svenska bolagen ingår i. Myndigheten gör även skrivbordsrevisioner som inte sker årligen, men ungefär vart tredje till vart fjärde år. Enligt SKF får företaget till 99 procent godkänt vid Skatteverkets kontroller.

– Skatt är kanske inget du önskar betala, men det är en nödvändighet, säger chefen för SKF Zambia Wilfred Tembo.

Något som Peter Phiri på zambiska skatteverket nämner som en möjlig metod för skatteplanering är att leverantörer av gruvutrustning ingår ett längre och närmare samarbete med ett gruvbolag och inom detta samarbete görs handelsuppörelser

¹¹⁵ Wilfred Tembo, chef, SKF Zambia, 2013-01-11.

En av världens största koppargruvor i First Quantum Mineral's ägo i Zambia. First Quantum är en av Zambias största skattebetalare och ett av få gruvbolag som betalat bolagsskatt de senaste åren.

upp som är fördelaktiga för båda parterna, men som undanhåller skattemedel. Även Abraham Lumbala på Världsbanken har hört talas om sådana uppgörelser.

– Jag har läst om sådana fall men jag vet inte vilka undersökningar som föregått uppgifterna så jag kan inte bekräfta det. Generellt finns det en uppfattning att det är sådant som sker, säger Abraham Lumbala, som arbetat länge som expert inom gruvindustrin i Zambia.

6.2.1 Brist på transparens

Inget av de bolag som går med vinst vill ge Swedwatch information om nivån på deras vinst eller skatt i Zambia. Sandvik, Atlas Copco och SKF hävdar alla att de är och har varit vinstdrivande i ett flertal år i Zambia, medan Ericsson uppger att de går med förlust och därmed inte betalar någon bolagsskatt i Zambia för tillfället.¹¹⁶ SKF uppger att skattesatsen för dem är omkring 39-40 procent och Sandvik uppger att dess genomsnittliga skattesats varit 34 procent mellan åren 2008-2011. Atlas Copco menar att bolaget betalat mer än 35 procent i bolagsskatt på vinsten i Zambia innan utdelning sker till holdingbolaget. Det finns delvis generösa möjligheter till avdrag från skatten i Zambia, men det är främst för till exempel förlustavdrag och om bolagen investerat mycket.¹¹⁷ Atlas Copco menar att dessa avdrag inte varit möjliga att nyttja för bolaget.

¹¹⁶ Intervjuer med bolagen från november 2012 – februari 2013. Fullständig förteckning över intervjuer återfinns efter referenslistan.

¹¹⁷ PwC, Corporate income tax – a global analysis, 2012: sid 6.

– Jag kan inte se någon anledning varför dessa bolag ska ha några problem att ge information om deras bidrag till statskassan. Det ligger i deras intresse att demonstrera att de är goda samhällsmedborgare, säger Chansa Shambuluma, chef för små och medelstor bolagsenheten på Zambiska Skatteverket i Lusaka.¹¹⁸

Sandvik är mest transparanta och anger både omsättning och vinstmarginal inom affärsområdet. Sandvik uppger också hur stor del som bolaget de senaste åren delat ut i aktieutdelning. Atlas Copco och SKF anger endast försäljning. Som anledning att inte uppge vinst och skatt anger samtliga bolag att det är på grund av konkurrensen. Ett argument som återkommer är även att transparensen skulle leda till för stor administrativ börda. Eftersom den interna redovisningen och årsredovisningarna kan skilja sig åt skulle det bli komplicerat att ta fram korrekta siffror lokalt, enligt Mattias Olsson på Atlas Copco. Även att lämna ut dotterbolagens lokala årsredovisningar skulle leda till oönskad administration, menar bolaget. Samtliga representanter från de undersökta företagen menar dock att de givetvis skulle redovisa mer detaljer om det krävdes per lag.

6.2.2 Lån och vinster

Att skuldsätta dotterbolag i högskatteländer, som Zambia, kan vara ett sätt att minska vinsten genom ränteavgifter och därmed minska skatteinbetalningen i dessa länder. Men att blanda finansiering via eget kapital och lån är också vanligt förekommande inom aktiebolag, utan att det för den sakens skull nödvändigtvis minskar skatten. Atlas Copco har ett lån från sitt finansbolag i Luxemburg, men företaget vill inte ange några mer detaljer om detta lån.¹¹⁹ Bolaget menar att lånet är relativt litet och att räntesatsen är under vad Atlas Copco Zambia skulle fått om de behövt låna externt hos banken.

”Atlas Copco och alla bolag i gruppen finansieras normalt med en balanserad blandning av eget kapital och lån. När ett lån förfaller så ersätts det vanligtvis av ett nytt lån. Vi redovisar inte storlek eller villkor på koncerninterna lån, men villkoren är marknadsmässiga och följer internprissättningsregler”, skriver Atlas Copco i ett e-postmeddelande till Swedwatch.¹²⁰ I Luxemburg finns det stora möjligheter till avdrag som i Sverige skulle räknas som beskattningsbara tillgångar.¹²¹ Från årsredovisningen från det holdingbolag som äger Atlas Copco Zambia, kan man inte utläsa något större lån till Zambia, men däremot ett stort lån till Atlas Copco Angola på närmare 10 miljoner SEK.¹²²

118 Chansa Shambuluma, chef för små och medelstor bolagsenheten, Zambiska skattemyndigheten, Lusaka, 2013-01-09.

119 E-post från Mattias Olsson, chef för Investor relations, Atlas Copco, 2013-02-15.

120 E-post från Mattias Olsson, chef för Investor relations, Atlas Copco, 2013-03-11.

121 Skatteverket, Hybridsituationer inom bolagssektorn, april 2012, www.skatteverket.se/download/18.71004e4c133e23bf6db800075699/Skatteverkets+skrivelse_rapport+2012-04-23,+Hybridsituationer+inom+bolagssektorn.pdf, nedladdad 2013-01-28.

122 Finansiella redovisningen 2011 för Atlas Copco International BV, nedladdad från Nederländska handelsregistret, www.kvk.nl, 2013-03-11.

Sandvik Zambia har också koncerninterna lån, dock inte via holdingbolaget. Sandvik vill inte ange storlek, löptid, vilket bolag som lånet tas via eller räntesats. Men enligt Magnus Larsson är räntesatserna betydligt lägre än om bolaget behövt låna externt. Han uppger även att dotterbolaget är relativt lågt skuldsatt jämfört med dess storlek.¹²³ Både Atlas Copco och Sandvik-koncernen har en uttalad ambition att ha en nettoskuld inom bolagen.

SKF Zambia är ett litet försäljningsbolag och uppges därmed inte behöva låna. Det lokala bolaget har heller ingen vinstutdelning, utan vinsten uppges gå tillbaka lokalt.¹²⁴ Ericsson Zambia är genom sin konstruktion en filial som inte har några lån, utan finansieras helt av Ericsson AB i Sverige.

Genom att insynen på lånesidan är så minimal kan Swedwatch inte dra några slutsatser om huruvida bolagen genom lånestrukturer minskar dotterbolagens skattepliktiga vinst i verksamhetsländerna.

6.2.3 Internprissättning med risk för skatteflykt

Atlas Copcos, Sandviks och SKF:s affärer i Zambia domineras helt av internhandel, bolagen köper produkter från sina egna produktionsbolag och säljer dessa vidare till slutkunder i Zambia. Som beskrevs i bakgrunden till hur multinationella bolag skatteplanerar, är felaktig internprissättning det vanligaste sättet som koncerner kan flytta kapital och därmed skattebetalningarnas storlek i olika länder. Sandvik, Atlas Copco, SKF och Ericsson hävdar alla att de följer OECD:s regler om internprissättning och att de sätter marknadsmässiga priser. Bolagen har modeller för att sätta de interna priserna som bygger på vilket värdeskapande som ligger på olika delar i produktionskedjan. I Sverige och andra industriländer kontrolleras sedan bolagens uträkningar för internprissättningen noggrant av skattemyndigheterna, men detta kontrolleras i mindre eller ingen grad i många utvecklingsländer. I Zambia, liksom ett flertal utvecklingsländer, saknas detaljerad lagstiftning för internprissättning, även om det finns ett generellt förbud mot felaktig internprissättning. Detta gör att det finns en uppenbar risk att länder som Zambia får en mindre del av vinsten och därmed skatteintäkterna.¹²⁵

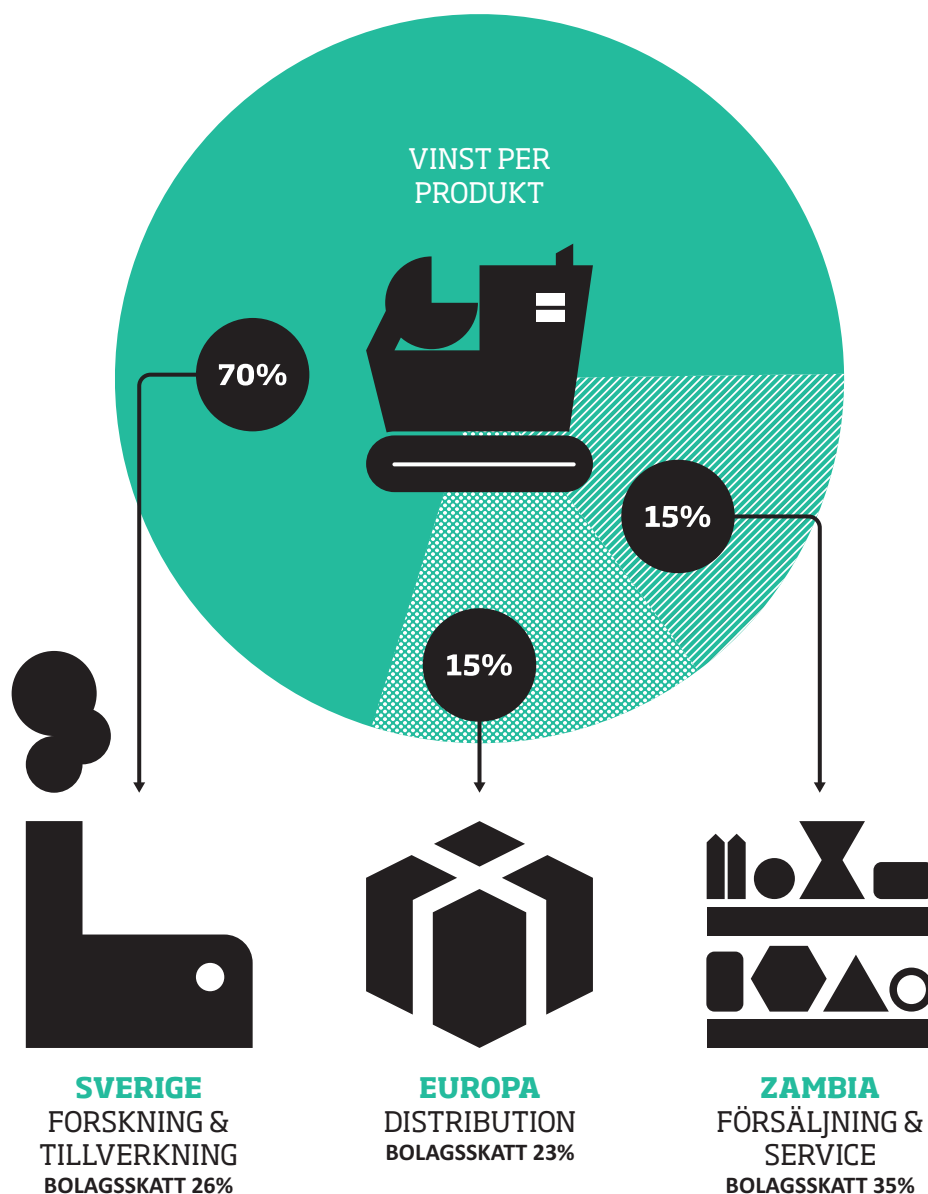
En sådan form av ”omedveten” skatteplanering *kan* förekomma menar både skatteexperten på en av de stora revisionsfirmorna och Mattias Olsson, chef på Investors Relations på Atlas Copco. Skatteplaneringen är omedveten på så vis att det inte är syftet från företagets sida att minska skatten i ett visst utvecklingsland. Men genom att företaget prioriterar att göra ”korrekt” internprissättning där skattemyndigheten mest troligt kommer att ifrågasätta prissättningen, blir resultatet att det afrikanska utvecklingslandet får mindre andel av vinsten av en viss vara eller tjänst. Mattias Olsson tillägger dock att det mest avgörande för dem som bolag är att man vill undvika överraskningar, vilket betyder att man även i länder som sällan granskar internprissättning söker en rättvis vinstdelning.

123 E-post från Magnus Larsson, chef för Investor relations, Sandvik, 2013-03-12.

124 E-post och samtal med Anders Fredriksson, skattechef, SKF, 2013-03-07.

125 PriceWaterhouseCoopers, Transfer pricing and developing countries, EuropeAid – Implementing the Tax and Development Agenda, ec.europa.eu/europeaid/what/economic-support/documents/transfer-pricing-study_en.pdf, nedladdad 2013-04-15:sid 1-4.

INTERNPRISSÄTTNING
GRUVUTRUSTNING AB
MODERBOLAG

Exemplet bygger på de uppgifter som bolagen gett om hur uppdelningen av vinsten från en viss försäljning av gruvutrustning kan se ut. Bolagen menar att internprissättningen styrs ffa av det värdeskapande som respektive koncernbolag som är inblandat i affären tillför.

Bolagens internprissättning görs centralt på huvudkontoren enligt samtliga av de undersökta företagen. Enligt Daniel Banister, regional chef för Atlas Copco i Zambia och Malawi, går det dock oftast lätt att få igenom högre andel av priset på en viss vara till det lokala bolaget om de har underbyggda argument.¹²⁶ Detta kan till exempel

¹²⁶ Daniel Banister, regional chef, Atlas Copco Zambia och Malawi, Chingola, 2013-01-11.

gälla om det är en ny modell som kräver mer arbete lokalt att marknadsföra. Enligt Ericsson sätter de en standardstruktur för internprissättningar som gäller likadant för affärer i USA eller Zambia, varför de inte ser någon egentlig risk för att bolagen i afrikanska utvecklingsländer skulle få underbetalt. Sandvik har tre huvudsakliga affärsområden som ska ha "sin del av kakan" av priset på försäljningen av gruvutrustning i Zambia. Den största delen går till produktionsbolaget, en del går till distributionscentralerna och resten går till försäljnings- och servicebolaget i Zambia. Det är totalt mellan sex och sju produktionsanläggningar i tre världsdelar som levererar till två distributionscentraler som i sin tur levererar till Zambia. Enligt Magnus Larsson, chef för Investor relations på Sandvik, gäller det att få samtliga i leveranskedjan att arbeta tillsammans för helheten. Internpriserna regleras därför centralt i Stockholm och är inte förhandlingsbara. Skattesatsen i de olika länderna är en parameter i internprissättningen, men Magnus Larsson hävdar att det inte kan vara avgörande.

Enligt SKF är deras internprissättning oftast väldigt enkel eftersom många av deras varor mer eller mindre är katalogvaror som köps löpande. Atlas Copcos och Sandviks varor är betydligt mer sammansatta och därmed mer komplicerade att prissätta. Sammanfattningsvis är Atlas Copco och Sandviks internprissättning den som har mest uppenbara risker för medveten eller omedveten felaktig internprissättning som kan missgynna afrikanska utvecklingsländer, inklusive Zambia.

7. Internationella ramverk, konventioner och lagar

Det finns sedan många år flera internationella ramverk för hur globalt verksamma bolag bör hantera skatteplanering, dock är det inte förrän det senaste året som även lagstiftning på området börjar utvecklas.

7.1 FN - grunden för mänskliga rättigheter

Förutom FN:s konventioner och ramverk har FN som organisation sedan länge ett starkt mandat och arbete för att stödja utvecklingsländer att öka sina skatteintäkter. Under namnet *Financing for Development* arbetar bland annat FN:s skattekommitté, "Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters", sedan år 2004 med 25 medlemmar som nominerats från medlemsländerna utifrån sin expertis. FN har bland annat arbetat fram ett nytt modellavtal för hur ett modernt dubbelbeskattningsavtal borde se ut mellan utvecklade och utvecklingsländer.¹²⁷

I slutdeklarationen från FN:s Rio +20 möte i juni 2012 nämndes vikten av att bekämpa olovliga ekonomiska flöden för första gången i ett slutdokument från ett

¹²⁷ FN, *Financing for Development*, www.un.org/esa/ffd/tax och *FN:s modellavtal för dubbelbeskattningsavtal*, www.un.org/esa/ffd/documents/UN_Model_2011_Update.pdf.

FN-toppmöte.¹²⁸ På FN-konferenserna om utvecklingsfinansiering i Monterrey 2002 och Doha 2008 fastställdes det att ”kapitalflykt och olagliga penningflöden utgör betydande hinder för mobilisering av inhemska skatteintäkter till förmån för utveckling” och att detta står i vägen för att uppnå millennieutvecklingsmålen.¹²⁹

7.1.1 ESK-rättigheterna

De mänskliga rättigheterna, såsom de uttrycks i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och de två konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter respektive ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är allmängiltiga, odelbara och likvärdiga.

Till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna (ESK) hör rätten till mat, vatten, hälsa, bostad, utbildning och försörjning genom eget arbete. FN:s ESK-konvention är ett juridiskt bindande avtal. 153 länder har genom att skriva under avtalet förbundit sig att arbeta för att uppnå alla rättigheter som ingår i konventionen.¹³⁰ Näringslivet, som enligt FN ska respektera alla de mänskliga rättigheterna, relaterar till ESK-rättigheterna på flera sätt. Dels direkt genom att till exempel i sina egna anställningar ge rimlig ersättning (rätten till försörjning av eget arbete), men också på flera sätt indirekt, bland annat som ofta potentiellt viktiga skattebetalare för grundläggande samhällsservice såsom sjukvård och utbildning.

7.1.2 FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter

I juni 2011 antog FN:s råd för mänskliga rättigheter enhälligt FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. De utgår från FN:s ramverk ”Skydda, respektera och åtgärda” och har tre pelare:

- stater har en skyldighet att skydda och förverkliga de mänskliga rättigheterna,
- företag måste följa alla tillämpliga lagar och respektera de mänskliga rättigheterna,
- i de fall då rättigheterna och skyldigheterna inte respekteras så ska enskilda kunna få sin sak prövad effektivt och åtgärdad på lämpligt sätt.

Principerna fastslår att företagens ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna betyder att internationellt verksamma företag måste respektera samtliga mänskliga rättigheter i alla sina relationer i tillverkningskedjan både gentemot leverantörer och kunder. Ramverket formulerar begreppet ”know and show” vilket innebär att företag har ett ansvar att känna till och rapportera hur deras verksamhet, i alla led, påverkar

128 GFI-pressemeddelande 2012-06-22, *A More Comprehensive Understanding of Sustainable Development: GFI Sees Step Forward at Rio+20*, www.gfintegrity.org/content/view/554/70, nedladdad 2013-03-12.

129 EU-Kommissionen, Bryssel den 21.4.2010, KOM(2010)163 slutlig, meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén, Beskattnings- och utvecklingskommittén, *Samarbete med utvecklingsländer för att främja god förvaltning i skattefrågor*, SEK (2010) 426: sid 3. Swedwatch till del per e-post 2012-11-02.

130 Amnesty, www.amnesty.se/vad-gor-vi/fattigdom/en-rattighetsfraga/esk-rattigheter, nedladdad 2013-03-08.

de mänskliga rättigheterna. Due diligence avseende mänskliga rättigheter är därför en hörnsten i ansvarsarbetet, enligt FN-ramverket.¹³¹ Eftersom risken för skatteflykt är stor i många utvecklingsländer och detta i sin tur leder till att människors ekonomiska rättigheter kränks, bör multinationella koncerner inbegripa skatter i sina riskanalyser utifrån FN:s vägledande principer som grund.

7.2 OECD intensifierar arbetet mot skatteflykt

OECD arbetar aktivt med frågan om hur stater kan hindra aggressiv skatteplanering. Förutom reglering i form av OECD:s riktlinjer för multinationella företag, modeller för dubbelbeskattningsavtal och riktlinjer för internprissättning så har organisationen en skatteavdelning som utreder, skriver rapporter och riktar rekommendationer till det internationella samfundet hur man ska skärpa det internationella regelverket.

Det finns en kritik från frivilligorganisationer att OECD egentligen inte är rätt institution att driva den här frågan. Man anser att FN, som den enda internationella organisation som representerar samtliga länder, istället borde ges ett större mandat. Det finns en rädsla att OECD-länderna framför allt arbetar utifrån sina länders intressen.¹³²

7.2.1 OECD:s riktlinjer för multinationella företag

I OECD:s riktlinjer för multinationella företag finns flera skrivningar om att multinationella företag ska ha en etisk skattepolicy. Inledningsvis skrivs bland annat att företag ska undvika att ”försöka hitta eller godta undantag som inte medges i de lagar och andra regelverk som avser – beskattning”.¹³³

I kapitel elva utvecklas vad som förväntas av multinationella företag. ”Företagen bör uppfylla både skattelagstiftningens bokstav och syfte i de länder där de är verksamma. Med att uppfylla lagstiftningens syfte avses att utröna och följa vad lagstiftaren vill åstadkomma med lagstiftningen / /. Företagen uppfyller sin skattskyldighet genom att i rätt tid tillhandahålla behöriga myndigheter relevanta uppgifter eller de uppgifter som krävs enligt lag för att fastställa vilken skatt som ska betalas för verksamheten och anpassa internprissättningen till armlängdsprincipen.”¹³⁴

OECD:s riktlinjer föreskriver att företag ska samarbeta med ländernas skattemyndigheter fullt ut. Gällande internprissättning ska företag följa OECD:s riktlinjer för internprissättning.

131 FN, Guiding Principles on Business and Human rights, www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf, nedladdad 2013-03-08.

132 Kristina Fröberg, kampanjansvarig ”Stoppa skatteflykten”, Forum Syd, i panel på SF, 2012-11-27 samt Tax Justice Briefing, Markus Meinzer, *The Creeping Futility of the Global Forum's Peer Reviews*, mars 2012.

133 OECD:s riktlinjer för multinationella företag, www.oecd.org/daf/inv/mne/MNEguidelinesSVENSKA.pdf, sid 7.

134 OECD:s riktlinjer, kapitel 11, sid 33.

7.2.2 OECD:s riktlinjer för internprissättning

OECD:s riktlinjer för internprissättning är det enskilt viktigaste ramverket för hur bolag förväntas sätta sina interna priser. Riktlinjerna är relativt detaljerade, men går i stort ut på att företag måste utgå från marknadsmässiga priser, även i handel inom en koncern.¹³⁵

7.2.3 The OECD Informal Task Force on Tax and Development

Sedan 2010 finns en specialgrupp inom OECD kring skatt och utveckling, *The OECD Informal Task Force on Tax and Development*, som består av representanter från OECD-stater och utvecklingsländer, frivilligorganisationer och företag.¹³⁶ Kring internprissättning rekommenderar OECD:s specialgrupp att de parter som säljer och köper varor eller tjänster över landsgränserna signerar ett avtal som certifierar att de inte gör sig skyldiga till någon felaktig prissättning och att inga försök att undvika tullar eller skatter har gjorts samt att man använt OECD:s armlängdsavstånd för att fastställa priset.¹³⁷

7.3 G20 – organisationen för de 20 största ekonomierna

G20 har under de senaste åren börjat uttala sig kritiskt kring skatteflyktens effekter och söka sätt att bemöta den. Vid det senaste G20-mötet i Moskva beslutade länderna att anta en handlingsplan för att bemöta den tilltagande skatteflykten utifrån OECD-rapporten "Addressing base erosion and profit shifting".¹³⁸ Storbritannien, Frankrike och Tyskland är de som är mest pådrivande i detta arbete. Handlingsplanen ska presenteras vid G20s nästa möte i juni 2013.

7.4 IFRS Foundation och IASB

IFRS Foundation är en oberoende, icke-vinstdrivande organisation som erbjuder den privata sektorn en internationell standard för finansiell rapportering, IFRS (International Financial Reporting Standards). Man gör detta genom International Accounting Standards Board (IASB). IASBs styrelse består av 15 arbetande ledamöter från revisors- och finansvärlden och finansieras med bidrag från banker och andra företag. IFRS-standarden är obligatorisk för börsnoterade företag i över 110 länder, bland annat EU-länderna, Sydafrika och Indien. Samtliga av de undersökta företagen säger sig följa denna.¹³⁹ IASB undersöker nu möjligheterna att inkludera land-för-land-

135 OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, 22 Juli 2010, www.svcmscentral.com/SVsitefiles/nlc/contenido/doc/fe29c2_OECD%20TP%20Guidelines%20June%202010.pdf, nedladdad 2013-02-12.

136 www.oecd.org/dac/governance-development/theoecdinformaltaskforceontaxanddevelopment.htm.

137 Trade mispricing, www.financialtaskforce.org/issues/trade-mispricing/, nedladdad 2012-10-24.

138 BBC, G20 vows to combat corporate tax avoidance, 2013-02-17, www.bbc.co.uk/news/business-21481932, nedladdad 2013-02-25.

139 IFRS, www.ifrs.org/The-organisation/Pages/IFRS-Foundation-and-the-IASB.aspx, nedladdad 2013-03-12.

rapportering i riktlinjer för företag som utvinner naturresurser.¹⁴⁰ IASB har samtidigt öppnat ett forum för att diskutera hur man ska undvika överdriven rapportering av information som inte används.¹⁴¹

7.5 Amerikansk lagstiftning ökar kraven på transparens

I USA finns numera två lagar som ökar kraven på transparens från företagens sida. En av dessa är Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA). Den nya lagen avkräver internationella banker att ge information till amerikanska skattemyndigheter om inkomster som ska skattas i USA. Fler och fler länder måste genom lagstiftningen acceptera överrenskommelser som ger automatiskt informationsutbyte mellan länder. Detta kommer leda till att andra länder också börjar utbyta liknande information, vilket så småningom kommer att leda till en ny internationell standard, förutspådde Danmarks skatteminister Holger K Nielsen på en konferens om skatt i Köpenhamn i januari 2013.¹⁴²

Den andra lagen är Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act där avsnitt 1504 kräver att gruv- och oljebolag som är noterade på börser i USA ska rapportera om sina betalningar till regeringar i respektive land man har verksamhet i, så kallad land-för-land-rapportering. Rapportering ska också ske på projekt-för-projekt-basis. Detta ökar transparensen kring företags skatteinbetalningar i utvecklingsländer och möjliggör insyn för medborgare i dessa länder vad gäller sin regerings inkomster.¹⁴³ Det finns dock farhågor från frivilligorganisationer att tröskelnivån, det vill säga nivån för när ett projekt är tillräckligt omfattande för att behöva rapporteras, är för hög.¹⁴⁴

7.6 EU - ny lagstiftning om land-för-land-rapportering

I april 2013 enades EU:s ministerråd, EU-kommissionen och representanter för EU-parlamentet om nya skrivningar i EU:s reformerade redovisnings- och öppenhetsdirektiv.¹⁴⁵ Lagstiftningen liknar Dodd-Frank, avsnitt 1504, och kräver att bolag inom

140 IFRS, www.ifrs.org/DPOC/ifrss/Pages/country-reporting.aspx, nedladdad 2013-03-12.

141 IFRS, 2012-11-12, IASB hosts public forum to discuss disclosure overload, www.ifrs.org/Alerts/PressRelease/Pages/IASB-hosts-public-forum-to-discuss-disclosure-overload.aspx, nedladdad 2013-05-06.

142 Föreläsning av Danmarks skatteminister, Holger K. Nielsen, på Concord Danmarks konferens "Tackling Tax Havens and Illicit Financial Flows - How the EU and Nordic Countries can take the lead" i Köpenhamn 2013-01-28, 2013-01-31, www.concorddanmark.dk/?type=page&id=448&itemid=1161, nedladdad 2013-02-20.

143 The United States Congress 2010, Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act. www.sec.gov/about/laws/wallstreetreform-cpa.pdf, nedladdad 2013-03-13.

144 Publish what you pay, What a New U.S. Law Means for Oil and Gas Governance in Uganda, Acode Policy Briefing Paper No. 25, 2011, www.acode-u.org/documents/PBP_25.pdf, nedladdad 2013-04-16.

145 European Commission, *Accounting Directive will boost SMEs by reducing admin burden*, april 2013, ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=6555&lang=en, nedladdad 2013-04-22.

olja-, gas-, gruv- och skogsnäring publicerar alla betalningar över 875 000 SEK¹⁴⁶ till respektive stat i de länder man har verksamhet. Publiceringen ska ske både på projekt-för-projekt- och land-för-land-basis. Detta betyder att intressenter har lättare att ta reda på om bland annat skatter och royalties betalas på rätt sätt. EU-parlamentet har verkat för strängare och mer detaljerade regler, än Europeiska rådet och EG-kommissionen.¹⁴⁷ Samtidigt som denna lagstiftning ökar transparensen, har frivilligorganisationer krävt att företagen publicerar mer finansiell information, i syfte att öka möjligheterna att upptäcka skatteflykt.¹⁴⁸

I januari 2013 publicerade EU:s rapportör för CSR en rapport som behandlar hur CSR-begreppet föreslås breddas. Rapportör Raffaele Baldassarre från *Committee on Legal Affairs* skriver att han anser att CSR-begreppet ska breddas till att även inbegripa frågan om skatt. Han skriver bland annat "Att företag har en skattepolicy borde vara en del av företags hållbarhetsarbete. Ett socialt ansvarfullt beteende lämnar inget utrymme för strategier som går ut på att undvika skatt eller nyttja skatteparadis".¹⁴⁹

Redan i april 2009 offentliggjorde Europeiska kommissionen ett meddelande om god förvaltning i skattefrågor. Det uttalade målet var att förbättra samarbetet på skatteområdet och komma till rätta med skatteflykt och skatteundandragande i utvecklingsländer. Detta mål överensstämmer också med deklarationerna från FN-konferenserna om utvecklingsfinansiering i Monterrey 2002 och Doha 2008.¹⁵⁰

7.7 Svensk lagstiftning - minskar risken för skatteflykt

I svensk skattelagstiftning ingår sedan några år så kallad CFC (Controlled Foreign Company) beskattning. Den syftar till att hindra eller försvåra att företag eller individer flyttar medel till lågskatteländer. Genom CFC-reglerna blir ett svenskt företag eller en individ löpande skatteskyldigt i Sverige för överskott som uppkommit i ett delägt bolag¹⁵¹ som ligger i ett lågskatteland. CFC-reglerna kan oftast tillämpas om

146 100 000 Euro, kurs 2013-04-16.

147 Lagstiftningen skall godkännas genom votering i EU-parlamentet och EU:s ministerråd, vilket sker efter denna rapports färdigställande.

148 Financial Integrity and Economic Development, European Commission Proposal on Country-by-Country Reporting Imminent, Alex Marriage, the European Network on Debt and Development (Eurodad), 2011-08-31, www.financialtaskforce.org/2011/08/31/european-commission-proposal-on-country-by-country-reporting-imminent/, nedladdad 2013-04-24 och European Network on Debt and Development, Reaction to EU agreement on transparency of extractive industries, Oygunn Brynildsen, 2013-04-09, eurodad.org/1545087/, nedladdad 2013-04-24.

149 EU-parlamentet, Report on corporate social responsibility: accountable, transparent and responsible business behaviour and sustainable growth, Committee on Legal Affairs. Rapportör: Raffaele Baldassarre, 2013-01-28.

150 EU-Kommissionen, Bryssel den 21.4.2010, KOM(2010)163 slutlig, meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet och europeiska ekonomiska och sociala kommittén, Beskattning och utveckling, Samarbete med utvecklingsländer för att främja god förvaltning i skattefrågor, SEK (2010) 426: sid 3. Swedwatch till del per e-post 2012-11-02.

151 Delägarskapet måste dock stå för minst 25 procent av den utländska juridiska personens kapital eller röster.

beskattningen understiger 14,5 procent. Det finns dock undantag för de flesta länder i Europa. Med andra ord kan svenska bolag som äger ett bolag i ett skatteparadis beskattas i Sverige för intäkter som inte skattats i skatteparadiset, skriver Börje Noring, skatterevisor på Skatteverkets Storföretagsenhet.¹⁵²

Förutom CFC-reglerna finns i svensk lagstiftning internprissättningsregler, som föreskriver att marknadspris ska tas ut även i internhandel inom ett bolag. Från 2013 skärps svensk lag med syfte att begränsa möjligheten för multinationella bolag att utnyttja ränteavdrag internationellt för att därigenom minska skatten. Från och med 2013 får svenska bolag inte dra av ränteutgifter för några lågt beskattade interna lån oavsett hur pengarna används av det svenska bolaget.¹⁵³

8. Analys & slutsats

Det står klart att multinationella företags skatteflykt från utvecklingsländer är ett hinder för hållbar utveckling. Om skatterna från multinationella bolags verksamhet kom utvecklingsländerna till godo skulle det finnas potential att stärka många fattiga länders förmåga att täcka sina befolkningars grundläggande behov. Bara i Zambia lever 60 procent av befolkningen under fattigdomsgränsen vilket betyder att de ofta saknar möjlighet att äta sig mätta, låta sina barn gå i skolan och ha bra bostäder. Behoven av skattede­del till fattigdomsbekämpning är överhängande.

Därmed inte sagt att alla multinationella företag gör sig skyldiga till skatteflykt. Många av de internationella koncernerna försöker göra "rätt" och har en hel del interna regelverk för att säkra att alla koncernens bolag agerar rätt, såväl etiskt som lagligt. Problemet är att intressenter från civilsamhället, investerare, politiker, lokala organisationer, aktieägare och kunder har mycket liten insyn i var företagen betalar skatt och hur mycket. Det finns tyvärr för många tydliga exempel på att en del bolag inte alls följer etiska riktlinjer eller ens lagliga regelverk, för att man ska kunna lita endast på bolagens goda intentioner.

Swedwatch har inom ramen för denna studie inte kunnat finna att något av de fyra undersökta bolagen gör sig skyldiga till oetisk eller olaglig skatteflykt från utvecklingsländer, men det finns flera områden där det krävs ökad transparens från företags sida för att få mer klarhet. Ett område där det kan finnas risk för skatteflykt kan vara de långsiktiga avtalen med kunder som främst gäller Sandvik, där uppgörelser som undanhåller skattede­del eventuellt skulle kunna genomföras.

Mer generella områden med risk för oetisk eller olaglig skattepraxis och som därför behöver mer insyn är bland annat den omfattande internprissättningen, förekomsten av lobbying för att få skatteundantag, koncerninterna lånestrukturer, delvis icke-transparenta ägandestrukturer, de lågtaxerade holdingbolagens roll samt internhandel med immateriella rättigheter och service. Eftersom bolagen är mer uppmärk-

¹⁵² Börje Noring, skatterevisor, Skatteverket, per e-post 2012-12-04.

¹⁵³ Ibid.

samma på att ge rättvis internprissättning till de länder där skatteverken är aktiva och bevakar sitt lands intresse, finns en överhängande risk för omedveten skatteplanering som missgynnar utvecklingsländerna.

Internationella bolags skatteplanering är i hög grad en aktuell politisk fråga. För utvecklingsländerna är det viktigt att de inte tvingas in i konkurrens genom att erbjuda alltför låga bolagsskatter eller gynnsamma undantag för utländska investeringar. Den svenska regeringens politik skall styras av Politik för global utveckling (PGU), som antogs 2003 av samtliga partier i riksdagen. Utifrån PGU bör den svenska regeringen göra analyser av effekter på fattiga människor när man arbetar med skattefrågor som berör utvecklingsländer. Sverige borde till exempel i högre grad omförhandla dubbelbeskattningsavtalen så att utvecklingsländerna kan få större del av vinstdelningen från dotterbolagen.

Skattefrågan ligger även högt på agendan inom civilsamhället. Internationellt ökar kraven på multinationella bolag att de ska kunna redogöra för vilka principer som styr deras skatteplanering och på lagstiftning som säkerställer transparens. Det förekommer kampanjer i flera länder och det här är knappast en fråga som kommer att avta i betydelse. Bolag som har höga hållbarhetsambitioner, som de granskade företagen, bör ta ställning och publikt visa hur de hanterar frågan om skatt i utvecklingsländer.

Att det är så pass svårt att få insyn i fakta om företagens ägande och skatteinbetalningar är anmärkningsvärt. Swedwatch har funnit att bolagen trots vissa interna riktlinjer, saknar tydliga och offentliga ställningstagande hur de agerar på marknader där skattelagstiftningen är svag. Detta trots att flera av företagen håller med om att det är just i dessa länder det är som svårast. Det behövs uppenbarligen både ökad frivillig transparens och ökad lagstiftning för att få fram mer meningsfull rapportering och policies om skatter.

Sandvik, Atlas Copco, Ericsson och SKF har alla stor verksamhet i afrikanska utvecklingsländer, inklusive Zambia. Men inte i någon av bolagens årsredovisningar beskrivs något om verksamheten eller finansiell information från bolagens aktiviteter i Zambia, eller andra enskilda länder. Det här är något som borde skärpas. Ny lagstiftning i både USA (2010) och EU (2013) kommer ofrånkomligt leda till att internationella koncerner inom utvinningsindustrin kommer att avkrävas mer landför-land-rapportering. Men det behövs även för andra branscher och det skulle vara välkommet om en del av de svenska storföretag som säger sig följa principer om att de betalar skatt där vinsten uppstår gick före och började publicera fakta om detta svart på vitt.

Det finns för närvarande många möjligheter för internationellt verksamma bolag att flytta vinster och därmed välja var skatteinbetalningar ska göras. En öppen och detaljerad årlig redovisning av bolagens totala ägande och finansiell information om vinster, skatter och koncerninterna lån skulle ge möjlighet för utomstående att följa bolagens verksamhet och skatteplanering. Detta skulle helt klart ha en förebyggande effekt på bolag att inte lägga upp oetiska aggressiva skatteplaneringsstrukturer. Samtliga av de undersökta bolagen uppger konkurrensskäl som anledning till att inte

redovisa mer siffror från den lokala verksamheten, men uppgiften att få bukt med skatteflykt bör i detta fall gå före.

En annan viktig åtgärd är att bolagen utformar offentliga skattepolicies som tydligt visar bolagets intentioner på skatteområdet. Här finns det tydliga rekommendationer i OECD:s riktlinjer för multinationella företag att följa. Flera av företagen har idag dessa policies internt, men det är inte förrän ett företag publicerar en policy externt som intressenter kan hålla företaget ansvarigt för dess fastslagna principer. De interna policies som finns verkar också i hög grad handla om intern ekonomisk styrning, inte om vilka principer om skatteplanering som ska gälla internationellt. Dessa principer bör vara utformade så att de stödjer de lokala bolagen som verkar i länder med svagt uppbyggda skattesystem och backas upp av redovisning över hur principerna följs i praktiken.

Vissa av bolagen är tveksamma till om skatt är en CSR-fråga. Men det är mindre viktigt hur skattefrågan definieras; det viktiga är att bolag tar tag i frågan genom att tydligt kommunicera vilka principer man följer för sin skatteplanering, att dessa beslutas i ledningen och kommuniceras i hela organisationen samt att man backar upp det med årlig detaljerad och öppen redovisning. Swedwatch kan konstatera att det finns flera internationella ramverk som ger stöd till att ansvarfull skatteplanering är en viktig företagsansvarsfråga. Förutom OECD:s riktlinjer för multinationella företag som är väldigt tydliga på den punkten, så har även Global Reporting Initiative (GRI) indikatorer som handlar om att bolag redovisar skatteinbetalningar. EU:s nya förslag till breddad CSR-definition där skatt ingår som en del är också viktig att beakta.

FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter är tydliga med att företag är ansvariga för att respektera samtliga mänskliga rättigheter, medan det är staternas ansvar att skydda sina medborgare mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Frågan om ansvarsfulla skatteinbetalningar är knuten till staternas möjlighet att skydda sina medborgare mot kränkningar av framför allt de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Företag som på olika sätt söker minimera skatt i de länder där de är verksamma bidrar inte till att staterna kan fullgöra sin skyldighet att skydda medborgarnas ESK-rättigheter. Omfattande skatteflykt är en reell risk i många utvecklingsländer och detta måste hanteras av globalt verksamma företag, i linje med FN:s vägledande principer för mänskliga rättigheter och företag. Det är dags för de svenska storbolagen att börja redovisa sina ställningstaganden och fakta som visar att de fullgör sitt ansvar för skatteinbetalningar globalt.

9. Rekommendationer

9.1 Till svenska regeringen:

- Arbeta internationellt för lagstiftning om utvidgad land-för-land-rapportering. Multinationella företag bör åläggas att publicera detaljerad finansiell information om bland annat vinster och skatter i varje land där man har verksamhet. Informationen bör innehålla uppgifter som gör det möjligt för intressenter att jämföra skatteinbetalningar med verksamhetens omfattning.
- Arbeta för att öka den internationella transparensen kring företags ägandestrukturer. Detta inkluderar att multinationella företag åläggs att redovisa sitt fullständiga ägande i dotterbolag och holdingbolag inklusive ägande av företag placerade i jurisdiktioner som betraktas som skatteparadis.
- Arbeta för att öka utbytet av information mellan länder i skatteärenden, för att införa multilaterala avtal om automatiskt informationsutbyte samt öka insynen i de jurisdiktioner som betraktas som skatteparadis.
- Politik för Global Utveckling (PGU) ska vara styrande för svensk politik. Utifrån PGU bör Sverige vara pådrivande inom internationella forum för att effekten på fattiga människor i utvecklingsländer analyseras när frågor om skatt behandlas. Sverige bör även aktivt verka för att stärka utvecklingsländers kapacitet att delta i utformningen av regleringar och avtal. Regeringen bör även stärka FN:s skattekommitté.
- Analysera hur befintliga dubbelbeskattningsavtal påverkar förutsättningar för skatteintäkter i utvecklingsländer. En sådan analys bör även göras när nya avtal utvecklas. Ge stöd till skattemyndigheter och andra myndigheter i utvecklingsländer. Stöd bör även fortsatt ges till civilsamhälle och media som verkar för transparens och ansvarsutkrävande när det gäller skattefrågor i utvecklingsländer.

9.2 Till svenska multinationella företag:

- Anta en offentlig skattepolicy där det framgår vilka principer man följer för sin skatteplanering.
- Ovan principer bör bland annat omfatta att undvika jurisdiktioner som betraktas som skatteparadis, betala skatt i proportion till den verksamhet som bedrivs i varje land, följa OECD:s princip om marknadsmässiga priser vid internprissättning, undvika lobbying för att få särskilda skattelättnader, offentliggöra avtal med regeringar, redogöra för ägandestrukturer och undvika aggressiv skatteplanering.
- Ge en årlig detaljerad och öppen redovisning om bland annat vinster och skatter i varje land där man har verksamhet. Informationen bör innehålla uppgifter som gör det möjligt för intressenter att jämföra skatteinbetalningar med verksamhetens omfattning.

- Öppet redovisa sitt internationella ägande av dotterbolag och holdingbolag (inklusive eventuellt ägande i jurisdiktioner som betraktas som skatteparadis). I de fall bolagen äger investeringar i skatteparadis, bör bolagen vara extra öppna med att informera vilken typ av verksamhet bolaget har där och även ange kopplingar till andra bolag.
- Öppet redovisa vilka internprissättningsregler bolaget följer och vara extra vaksamma på att inte missgynna utvecklingsländer, där lagstiftning kring internprissättning saknas och/eller skattemyndigheterna inte har samma nivå av kontroll.

I detta fall är naturligtvis också Zambias regering en nyckelaktör som behöver genomföra ett antal åtgärder. Landet bör exempelvis omförhandla dubbelbeskattningsavtalen så att den skatt företagen betalar i Zambia är i proportion till verksamheten, ge färre undantag från skattelagstiftningen till gruvbolagen samt andra multinationella bolag, införa tydligare lagstiftning mot felaktig internprissättning och öka transparensen kring skattefrågor för att möjliggöra ansvarsutkrävande från befolkningen.

Referenslista:

- ActionAid, *Sweet Nothings*, februari 2013.
- ActionAid, *Made in Bangladesh*, juni 2010.
- Atlas Copcos årsredovisning 2011 och 2012, samt hållbarhetsredovisning 2011.
- Atlas Copco International BV, årsredovisningen 2011.
- BBC, *G20 vows to combat corporate tax avoidance*, 2013-02-17.
- BBC, Laurence Knight, *Corporate tax avoidance: How do companies do it?* 2012-12-04.
- Bloomberg news, *Zambia Says Tax Avoidance Led by Miners Costs \$2 Billion a Year*, Matthew Hill, 2012-11-25.
- Bond for international development, *Mobilising natural resource revenues for development*, 2013-02-20.
- Christian Aid, *Tax & Sustainability*, 2011.
- Christian Aid och IBIS, *A Brief on tax and corporate responsibility*, juni 2012.
- Concord Danmark, föreläsning av Danmarks skatteminister, Holger K. Nielsen, Concord Danmarks konferens *Tackling Tax Havens and Illicit Financial Flows - How the EU and Nordic Countries can take the lead*, Köpenhamn, 2013-01-28.
- Dagens Nyheter, *Borg stänger skatteflykt*, 2012-03-22.
- De Morgen, *Multinationals kiezen voor Belgische belastingroute*, 2013-02-01.
- Dev Kar & Devon Cartwright-Smith, *Global Financial Integrity, Illicit Financial Flows from Africa: Hidden Resource for Development*, mars 2010.
- Dubbelbeskattningsavtalet Sverige-Zambia, *Sweden-Zambia Income*, Mars 1974, 93 TNI 44-13; Doc 93-30307.
- Dubbelbeskattningsavtalet Nederländerna – Zambia, e-postat till Swedwatch från SOMO, 2013.
- Extractive Industries Transparency Initiative, *EITI Fact Sheet 2013*, 2013.
- European Commission, 2011-10-25, *Corporate Social Responsibility: a new definition, a new agenda for action*, 2011.
- European Commission, *Accounting Directive will boost SMEs by reducing admin burden*, april 2013.
- EU, *En handlingsplan för att stärka kampen mot skattebedrägeri och skatteundandragande*, COM(2012) 722/2, meddelande från kommissionen till EU-parlamentet och rådet, 2012.
- EU-Kommissionen, Bryssel den 21.4.2010, KOM (2010) 163 slutlig, *meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet och europeiska ekonomiska och sociala kommittén*, Beskattning och utveckling, Samarbete med utvecklingsländer för att främja god förvaltning i skattefrågor, SEK(2010)426.
- EU-parlamentet, *Report on corporate social responsibility: accountable, transparent and responsible business behaviour and sustainable growth*, Committee on Legal Affairs. Rapportör: Raffaele Baldassarre, 2013-01-28.
- European Network on Debt and Development (Eurodad), *Reaction to EU agreement on transparency of extractive industries*, Oygunn Brynildsen, 2013-04-09.
- Ericssons årsredovisning 2011 och 2012, samt hållbarhetsredovisning 2011.

Exportrådet, *Zambia Fact Pack*, april 2012.

Exportrådet, *Pre-study of the mining sector in Zambia for Geological Survey of Sweden*, 2011-09-06.

Financial Integrity and Economic Development, Alex Marriage, the European Network on Debt and Development (Eurodad), *European Commission Proposal on Country-by-Country Reporting Imminent*, 2011-08-31.

Global Financial Integrity, Dev Kar och Sarah Freitas, *Illicit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010*, December 2012.

Global Financial Integrity, pressmeddelande, *A More Comprehensive Understanding of Sustainable Development: GFI Sees Step Forward at Rio+20*, 2012-06-22.

Grant Thornton, *Pilot Audit Report Mopani Copper Mines Plc*, 2010

Murphy, Richard (red), Tax Justice Network, *Closing the floodgates – collecting tax to pay for development*, 2007.

Nieuws, *Multinationals gebruiken België voor belastingontwijking*, 2013-02-01.

Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD), *Tax for Development*, 2012.

OECD Observer, No 290-291, Q1-Q2 201, *How tax can reduce inequality*, Alan Carter, chef för International Tax Dialogue Secretariat, och Stephen Matthews, OECD Centre for Tax Policy and Administration, 2012.

OECD, *Addressing base erosion and profit shifting*, Februari 2013.

OECD, *Hybrid Mismatch Arrangements*, Tax policy and Compliance issues, 2012.

PriceWaterhouseCoopers, *Corporate income tax – a global analysis*, 2012.

PriceWaterhouseCoopers, *Transfer pricing and developing countries*, EuropeAid – Implementing the Tax and Development Agenda, 2011.

PriceWaterhouseCoopers, *Paying Taxes 2013 – The Global picture*, 2012.

Publish what you pay, *What a New U.S. Law Means for Oil and Gas Governance in Uganda*, A code Policy Briefing Paper No. 25, 2011.

Reuters, *Ethical investors step up focus on tax avoidance*, 2013-01-20.

Sandvik Finance, 2011, Annual Report Sandvik Finance 2011.

Sandviks årsredovisning 2011 och 2012, samt hållbarhetsredovisning 2011.

Skatteverket, *Hybridsituationer inom bolagssektorn*, april 2012.

SKF:s årsredovisning 2011 och 2012, samt hållbarhetsredovisning 2011.

Statoil, *Yearly fact book*, 2011.

Storbritanniens parlament, House of Commons, 2012, *Tax in Developing countries: Increasing resources for Development*, International Development Committee, 2012-08-23.

Sveriges Ambassad Zambia, *Zambia: Ekonomisk och handelspolitisk översikt*, februari 2012.

Tax Justice Briefing, Markus Meinzer, *The Creeping Futility of the Global Forum's Peer Reviews*, mars 2012.

Tax Justice Focus, The quarterly newsletter of the tax justice network, 2009.

Tax Justice Network, Paul Collier, *Defending Africa from plunder*, 2009.

Transparency International, *Transparency in Corporate Reporting: Assessing the World's Largest Companies*, 2012.

United Nations Development Program, UNDP, *Human Development Report*, 2013.

United Nations Economic Commission for Africa, UNECA, *Economic report on Africa*, 2012.

Utrikesdepartementet, *PGU-skrivelse med fokus på ekonomiskt utanförskap*, 2012-07-09.

The United States Congress 2010, *Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*.

World bank, *Zambia Economic Brief-Recent economic developments and the state of basic Human opportunities for children*, issue 1, December 2012.

Zambia Extractive Industry Transparency Initiative, 2011-02-11, *Independent Reconciler's Report for Year End December 2008*, Draft Final Report, 2011.

Internationella riktlinjer

FN, 2011, *FN:s modellavtal för dubbelbeskattningsavtal*, www.un.org/esa/ffd/documents/UN_Model_2011_Update.pdf

FN, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, antagen 1966, www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060505/44fcfb237283ba3a391609d394755c60/Konventionen%20om%20ek%20soc%20och%20kult%20r%C3%A4ttigheter.pdf

FN, 2011, *Guiding Principles on Business and Human rights*, www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

OECD, 2011, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*, www.oecd.org/daf/inv/mne/MNEguidelinesSVENSKA.pdf

OECD, 2010, *OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*, www.svcmscentral.com/SVsitefiles/nlc/contenido/doc/fe29c2_OECD%20TP%20Guidelines%20June%202010.pdf

Intervjuer och korrespondens med företagen

Atlas Copco

Mattias Olsson, chef för Investor relations, oktober 2012 till april 2013.

Karin Holmqvist, chef för Corporate Responsibility, oktober 2012 till april 2013.

Daniel Banister, regional chef, Atlas Copco Zambia och Malawi, Chingola, 2013-01-11.

Sandvik

Magnus Larsson, chef för Investor relations, oktober 2012 till april 2013.

Pär Altan, informationschef, oktober 2012 till april 2013.

Georg Filen, Afrikachef, Sandvik, Kitwe, Zambia, 2013-01-10.

SKF

Anders Fredriksson, skattechef, SKF, november 2012 till april 2013.

Rob Jenkinson, chef för Corporate Sustainability, november 2012 till mars 2013.

Ingall Östman, informationschef, november 2012 till april 2013.

Wilfred Tembo, chef, SKF Zambia, Chingola, 2013-01-11.

Ericsson

Helena Norrman, kommunikationschef, Ericsson, januari till april 2013.

Elaine Weidman Grunewald, chef för Hållbarhet och företagsansvar, Ericsson, 2013-01-25.

Övriga intervjuer i Zambia:

Chansa Shambuluma, chef för små och medelstor bolagsenheten, Zambiska skattemyndigheten, Lusaka, 2013-01-09.

Peter Phiri, chef, Storbolagsenheten, Zambiska skattemyndigheten, Lusaka, 2013-01-09 samt e-postkorrespondens februari till mars 2013.

Jan Isaksen, ansvarig för programmet "Skatt för utveckling", Norska Ambassaden, Lusaka, 2013-01-07 samt e-postkorrespondens februari till april 2013.

Savior Mwambwa, Center for Trade Policy and Development, CTPD, 2013-01-12, Mufulira, Zambia.

Abraham Lumbala, World bank, Lusaka, 2013-01-08.

Frederick Bantubonse, chef för branschförbundet för gruvbolagen, Lusaka, 2013-01-08.

Pamela Chisanga, Actionaid Zambia, Lusaka, 2013-01-13.

Siforiano Banda, EITI Zambia, Lusaka, 2013-01-08.

Övriga telefonintervjuer och e-postkorrespondens:

Katharine Teague, seniorrådgivare för företag och skatt, Christian Aid, 2013-04-04.

Dev Kar, chefsekonom på *Global Financial Integrity*, e-post i november 2012 och maj 2013.

Bart Haeck, journalist på De Tijd, mars till april 2013.

Lovisa Möller, ekonom och utredare på FactWise, november 2012 till april 2013.

Börje Noring, Skatteverket, Storföretagsregionen, november 2012 – april 2013.

Göran Haglund, skatterevisor, Skattekontor 5, RSV, 2013-02-25.

Mats Andersson, Departementssekreterare, Finansdepartementet, e-post 2013-02-21 samt telefon 2012-11-09.

Hemsidor:

ActionAid, www.actionaid.se/vart-fokus/ansvar-politik/skattesmitning
Amnesty, ESK-rättigheterna, www.amnesty.se/vad-gor-vi/fattigdom/en-rattighets-fraga/esk-rattigheter
Center for Trade Policy and Development, CTPD, www.ctpd.org.zm
The Civil Society for Poverty Reduction (CSPR), www.csprzambia.org
Enough Food if, www.enoughfoodif.org/home
Diakonia Zambia, www.diakonia.se/zambia
Factwises, www.factwise.se
Financial Integrity and Economic Development, Trade mispricing, www.financialtaskforce.org/issues/trade-mispricing/
FN, Financing for Development, www.un.org/esa/ffd/tax
Nordiska ministerrådet, Avtal mot skatteflykt, www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-ekonomi-och-finanspolitik-mr-finans/avtal-mot-skatteflykt/avtal-mot-skatteflykt
IFRS, www.ifrs.org/The-organisation/Pages/IFRS-Foundation-and-the-IASB.aspx
Internationella Valutafonden (IMF), www.imf.org/external/np/pp/eng/2008/050808a.pdf
OECD, www.oecd.org/dac/governance-development/theoecdinformaltaskforceon-taxanddevelopment.htm
OECD, The Global Forum on Transparency and Exchange of Information in Tax Matters, www.oecd.org/tax/transparency/abouttheglobalforum.htm
Skatteverket, www.skatteverket.se/omskatteverket/omoss/samverkan/samverkanmedstoraforetag.4.70ac421612e2a997f85800079814.html
Stealing Africa - Why poverty, 2013-01-05, www.youtube.com/watch?v=WNYemuiAOfU
Transparency International, Corruption per country, www.transparency.org/country
Richard Murphy, *Transfer pricing*, 2007-08-07, www.youtube.com/watch?v=_rK5InIEvmw&feature=related
PwC, Notional Interest deduction, www.pwc.be/en/doing-business-guide/about-belgium/notional-interest-deduction.jhtml
UK Cooperative bank, www.goodwithmoney.co.uk/ethical-banking
Unilever, www.unilever.com/sustainable-living/betterlivelihoods/tax/
Zambia, Road Development Agency, www.rda.org.zm/index.php/news/112-link-zambia-8000-project-to-attract-investment
Världsbanken, *Zambia 2013*, data.worldbank.org/country/zambia

Bilaga 1: Detaljerad beskrivning av metoden

Om de internationella ramverken

Swedwatch har använt sig av internationellt vedertagna ramverk som bas för vår studie, såsom OECD:s riktlinjer för multinationella bolag, FN:s vägledande principer för mänskliga rättigheter och företag samt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Om intervjuerna på bolagens huvudkontor

Swedwatch föreslog för de undersökta företagen att intervjuerna skulle hållas med skattechefer, Investor Relations samt eventuellt CSR-ansvarig. Intervjuerna tog ungefär en till två timmar och medverkande var alltid CSR-ansvariga, informations-ansvariga samt chefer för investors relations. Endast hos SKF medverkade även skattechefen.

Om besök på dotterbolagen i Zambia

Till en början nekade samtliga företag till lokala besök i Zambia. Skälen var i stort sett desamma från samtliga företag; skattefrågor hanteras centralt och de lokala företagen har inte något att säga om detta. Atlas Copco angav prioriteringsskäl, det vill säga det lokala bolaget ska ägna sig åt sina affärer och ska inte lägga tid på att ge information till utomstående intressenter. Ericsson stod fast vid sitt beslut att Swedwatch inte fick göra något lokalt besök. Skälet som angavs var dels att bolaget har relativt lite verksamhet i Zambia samt att det lokala bolaget går med förlust och därmed inte betalar någon bolagsskatt. Övriga tre bolag ändrade sig och besök genomfördes lokalt med landansvariga i Zambia. Samtliga bolag ställde upp på intervjuer vid huvudkontoren i Stockholm och Göteborg.

Om urvalet av företag

Urvalet av företag som granskas är att det är de fyra svenska företagen Sandvik, Atlas Copco, SKF, och Ericsson som har lokal etablering i Zambia. Alla utom Ericsson har legala dotterbolag, som har en filial. När Swedwatch besökte svenska ambassaden i Lusaka framkom att de även räknade mikrofinansbolaget Bayport Financial Services Zambia som svenskt bolag i Zambia, eftersom Kinnevik sedan 2010 äger 40 procent av aktierna i bolaget. Bayport Financial Services behandlas dock inte inom denna studie. Även ABB har viss verksamhet i Zambia, men utelämnades efter en inledande research på grund av resursskäl och eftersom dess hemvist egentligen är Schweiz.

Lokala samarbetspartners

I Zambia arbetade vi med två lokala organisationer för att arrangera det lokala programmet. Dels Diakonia Zambia¹⁵⁴ som hjälpte till med praktikaliteter, dels Center for Trade Policy and Development, CTPD¹⁵⁵, som arrangerade lokala intervjuer och la upp programmet tillsammans med ansvarig researcher på Swedwatch. CTPD är en icke-vinst drivande frivilligorganisation som verkar för att regelverken för handel och investeringar ska gynna fattigdomsbekämpning. Organisationen har engagerat sig i frågan om skatteflykt.

Intervjuer under fältresan

Under fältresan intervjuades Världsbanken, Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), Zambian Revenue Authority, Finansdepartementet, lokala frivilligorganisationer, politiker, representanter för de svenska bolagen och lokalbefolkning. Frågorna rörde Zambias förlust av skatteintäkter på grund av skatteflykt och/eller skatteplanering och vad staten och övriga aktörer kan göra åt det.

Om den jämförande studien av bolagens årsredovisningar

Swedwatch har även låtit Factwise¹⁵⁶ genomföra en jämförande studie av de fyra bolagens offentliga redovisning i form av dess årsredovisningar samt hållbarhetsredovisningar för 2011¹⁵⁷. Factwise har även sökt av affärsdatabasen Amadeus efter uppgifter om företagen och deras etablering i offshore-centrum ("skatteparadis").¹⁵⁸ Syftet var att jämföra hur öppet bolagen redovisar verksamheten per land (inklusive skatt), samt hur öppet de redovisar sitt globala ägande inklusive eventuella investeringar i så kallade skatteparadis eller off-shore centrum. Factwise har även tittat på om bolagen har några uttalade policies kring skatt.

154 Om Diakonia Zambia, www.diakonia.se/zambia, nedladdad 2013-01-28.

155 CTPDs hemsida, www.ctpd.org.zm/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=53, nedladdad 2013-01-28.

156 Factwises hemsida, factwise.se/, nedladdad 2013-01-28.

157 Årsredovisningarna för 2012 kom efter att denna jämförande studie genomförts.

158 Affärsdatabasen Amadeus har en god täckning över Europeiska företag samt deras dotterbolag. Databasen är en betaltjänst som består av en sammanställning av offentlig och inköpt information om 19 miljoner företag och drivs av Bureau van Dijk. Databasen omnämns bland annat i ett tusental vetenskapliga artiklar och har valts ut av Factwise för dess höga informationsnivå för europeiska företag samt för dess information kring ägandestrukturer. Dock kan en del information ändå vara gammal eller felaktig, varför uppgifterna har stämts av med bolagen och eventuell gammal/felaktig information har tagits bort.

Bilaga 2: Skatteverkets lista på jurisdiktioner som ingår i Projektet "utlandstransaktioner med skatteparadis"

1. Amerikanska Jungfruöarna	42. Samoa
2. Andorra	43. San Marino
3. Anguilla	44. Schweiz
4. Antigua och Barbuda	45. Seychellerna
5. Aruba	46. Singapore
6. Bahamas	47. Turks- och Caicosöarna
7. Bahrain	48. Uruguay
8. Barbados	49. Vanuatu
9. Belgien	50. Österrike
10. Belize	
11. Bermuda	
12. Brittiska Jungfruöarna	
13. Caymanöarna	
14. Cooköarna	
15. Costa Rica	
16. Curacao
(f.d. Nederländska Antillerna)	
17. Cypern	
18. Dominica	
19. Förenade Arabemiraten	
20. Gibraltar	
21. Grenada	
22. Guernsey	
23. Hongkong	
24. Isle of Man	
25. Jersey	
26. Liberia	
27. Liechtenstein	
28. Luxemburg	
29. Macao	
30. Malta	
31. Marshallöarna	
32. Mauritius	
33. Monaco	
34. Montserrat	
35. Panama	
36. Puerto Rico	
37. S:t Kitts och Nevis	
38. S:t Lucia	
39. S:t Maartens
(f.d. Nederländska Antillerna)	
40. S:t Vincent och Grenadinerna	
41. Salomonöarna	

Rapporter publicerade av Swedwatch

57. Investering utan insyn (2013)
56. Förädlad CSR-arbete (2013)
55. Cut and Run (2013)
54. Utan mark, utan makt (2013)
53. Flera steg mot bättre bransch (2013)
52. Vi konsumerar, de kompenserar (2012)
51. Mors lilla Olle III (2012)
50. Från noll koll till full kontroll? – en ny granskning av Clas Ohlson, Julia, Rusta och Biltema i Kina (2012)
49. A lot of gold a lot of trouble – A study of humanitarian impacts of the gold industry in DR Congo (2012)
48. Mera soja – Mindre mångfald – En uppföljningsrapport om soja i Brasilien (2012)
47. A lost revolution? – Women in the garment industry in Bangladesh want more. (2012)
46. Vet du vad din middag åt till frukost? En rapport om fiskmjöl (2012)
45. Allt är inte guld som glimmar – den sanna historien om den smutsiga guldkedjan (2011)
44. Out of Focus – Labour rights in Vietnam's digital camera factories (2011)
43. Mors lilla Olle II (2011)
42. Rena guldgruvan – AP-fondernas investeringar har en smutsig baksida (2011)
41. Mors lilla Olle – så exploateras asiatiska bärplockare i de svenska skogarna (2011)
40. Dyrare kaffe är bra (2011)
39. Leksaksföretagen har agerat efter kritiken (2011)
38. Passive observers or active defenders of human rights? (2010)
37. Konfliktmineraler i våra mobiler (Voices from the inside) (2010)
36. Namibias uran bakom svensk kärnkraft (2010)
35. Etik för dyrt för svenska kaffebolag (2010)
34. Mer kött och soja – mindre regnskog (2010)
33. Olaglig övertid i mobilfabriker (2009)
32. Skoföretag har dålig kontroll på miljön (2009)
31. Hårt arbete bakom barnens julklappar (2009)
30. Vägar till ett bättre arbetsliv (2009)
29. Oädel handel: En rapport om import av tropiskt trä (2009)
28. Out of Control: E-waste trade flows from the EU to developing countries (2009)
27. En brännande fråga: Hur hållbar är den etanol som importeras till Sverige? (2009)
26. En exkluderande resa: En granskning av turismens effekter i Thailand och Brasilien (2008)
25. Ett kaffe som märks: Vilka effekter har certifieringar för kaffeodlare? (2008)
24. Illegal Ground: Assa Abloy's business in occupied Palestinian territory (2008)
23. Den blinda klädimporten: Miljöeffekter från produktionen av kläder (2008)
22. Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines (2008)
21. Utveckling på vems villkor? Skanskas verksamhet i ecuadorianska Amazonas (2008)
20. Risky Business. The Lundin Group's involvement in the Tenke Fungurume Mining project in the DRC (2008)
19. Improving Working Conditions at Chinese Natural Stone Companies (2008)
18. Powering the Mobile World. Cobalt production for batteries in the DR Congo and Zambia (2007)
17. Svenska textilier – ren vinst, smutsig produktion (2007)
16. Vita rockar och vassa saxar. En rapport om landstingens brist på etiska inköp (2007)
15. Bristande miljö – och etikkontroll. En rapport om Clas Ohlsons och Biltemas inköp (2006)
14. Arbetarnas situation på varven i Kina (2006)
13. Sandvik och Freeport – Två företag i konflikten om Papua (2006)
12. Chokladens mörka hemlighet. En rapport om arbetsvillkoren på kakaoodlingarna i Västafrika (2006)
11. The Price of Oil. Nordic participation in violations in Oil and Gas development on Sakhalin in Russia (2006)
10. Kaffe från Brasilien – en bitter smak av orättvisa (2005)
9. Expansion i låglöneländer med etiska risker – Assa Abloy i Rumänien och Mexiko (2005)
8. Lång väg till rättigheter – Trelleborgs försök att hindra en fackförening på Sri Lanka (2005)
7. En vara bland andra? – migrantarbetarnas situation och svenska företag i Saudiarabien (2005)
6. Handelskung med bristande etik – en rapport om Clas Ohlsons inköp i Kina (2005)
5. Swedish pulp in Brazil – The case of Veracel (2005)

4. Människor och miljö i fruktindustrin – två fallstudier från Chile och Sydafrika (2005)
3. Billig, snabb och lydig – en rapport om kinesiska leksaksarbetare och företagens ansvar (2004)
2. Svensk handel med Burma (2004)
1. Fallstudie om pappersmasseproduktion i Indonesien (2003)

